

KNJIGO POSVEČAM VSEM,
ki uporabljajo lastno pamet.

Angel Martelanc

Angel Martelanc

Razmisleki

o naši preteklosti

Ali je naša zgodovina »ta« prava?

Založništvo Jutro

Je naša zgodovina 'ta' prava?

To vprašanje se vsili človeku v glavo, ko je že nekoliko prebavil višjesrednješolske 'nauke' in – morda slučajno – naletel na povsem drugačne ugotovitve. Takšen dvom se mu lahko vrine v glavo, če ima zadosti volje in časa ter začne brskati po virih, ki se nanašajo na čas pred 'uradnim prihodom' naših prednikov, to je pred 'šestim' stoletjem našega štetja. Teh virov je – na žalost – zelo malo¹. Nihče namreč ne omenja *Slovencev*! Pravzaprav tega 'izraza' sploh ne najdemo, dokler ga ne uporabi Primož Trubar okoli leta 1550. Toda dvomim, da ga je on pojmoval kakor mi danes. Do nastanka svobodne države, osamosvojitve 'Republike Slovenije', Slovenec ni imel 'lastnega' potnega lista. Tako je pač po mednarodnem pravu. Do prve svetovne vojne je bil Avstrijec, potem pa Jugoslovan. Korošec je ostal Avstrijec, Primorec pa je postal Italijan. Še sedaj sem jaz, če grem recimo v Ameriko, Italijan, ne Slovenec.

Koliko takih 'preimenovanj' so prestali naši predniki? Nešteto!

1 To so zapisali tudi avtorji v uvodu knjige 'Premiki ljudstev na območju Vzhodnih Alp in Srednjega Podonavja med antiko in srednjim vekom (375–600)'. Npr.: "... Množice napisov, ki vse do srede 3. stol. tudi v primeru tega območja nudijo trdno podlago za prikaz notranjega razvoja provinc, nenadoma ni več in tudi po vnovični konsolidaciji na prehodu 3. in 4. stol. je teh napisov tako malo, da na njihovi podlagi ni več mogoče podati niti približne ocene razvoja za celotno območje. ... V nasprotju s tem pa historiografsko izročilo prav od 4. stol. naprej postaja vse pomembnejše ..." Med temi naštevajo: zgodovino Gotov (551) vzhodnega Rimljana Jordanesa, ki temelji na Kasiodrovi zgodovini Gotov (533), rimsko zgodovino Amijana Marcelina (napisano v navezavi na Tacita), Zosimovo 'Novo zgodovino', vzhodnorimske cerkvene zgodovinarje iz obdobja Teodozija II., bizantiska zgodovina Priska iz Paniona v Trakiji, opis gotske vojne Prokopija iz Cezareje iz 6. stol., 'Kronografijo' kot nekritično sestavljeno kroniko sveta do leta 563 Antiohijca Johannesa Malalasa, delno ohranjeno zgodovinsko delo Menandra Protektorja s pomembnimi informacijami za čas med leti 558-582. Zatem so omenjeni panegirični, hagiografski ter administrativni viri (Codex Theodosianus – 438, Codex Justinianus – 534 in Novellae – dopolnilo prvima, Notitia Dignitatum – priročnik o ureditvi državne uprave, podatki o vojaških enotah ter Kasiodrovo delo 'Variae' – zbirka uradnih pisem upravnega vrha Teoderikove italsko-gotske države 471-526). ... V nasprotju s temi vrstami literarnih in administrativnih virov, ki se jih že dolgo časa uporablja, predstavlja najpomembnejša skupina ostankov – najdbe arheoloških raziskovanj – edini element, ki še zmeraj stalno narašča. ...

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

94(497.4)
930.85(497.4)

MARTELANC, Angel
Razmisleki o naši preteklosti : ali je naša zgodovina 'ta' prava? / Angel
Martelanc ; [spremna beseda Leda Dobrinja]. - Ljubljana : Jutro, 2019

ISBN 978-961-7024-08-1
COBISS.SI-ID 299841024

Še naš France Prešeren je večkrat rabil Kranjec in Slovenec v istem pomenu.

Do razlikovanja med *Slovenec* in *Slovan* je prišlo pred približno 150 leti, ko so si izmislili ta zadnji pojem. To pa so zvito izrabili naši južni sosedi, da so si po mili volji začeli prilagajati 'zgodovino' in si jo prilastili s ponarejanjem pisanih virov.

Tale 'pisarija' je namenjena tistim ljudem, ki niso preveč 'naštudirani' (in si upajo imeti lastno mnenje), zanimalo pa bi jih izvedeti, če ni kaj 'nenapisanega' v Zgodovini našega naroda. Vsaj v tisti ne, ki jo še naprej podajajo v šolah. Morda pa bi prišla prav tudi kakemu 'uradnemu zgodovinarju', četudi je prepričan, da 'jezikoslovje' in 'imenoslovje' ne spadata v "zgodovinsko stroko". Morda bi našel še kakšno 'staro' novico.

Tale 'pisarija' bi morda prišla prav tudi tistemu, ki je imel ali pa ima težave s tržaškimi someščani, ki mu očitajo, da so njegovi 'ta stari' prišli v te kraje 'ta zadnji', pred 1.400 leti, kot je na splošno 'dognano'. Očitno pa se pri nas doma ne sme vedeti in govoriti o 'kako in kaj se je zares godilo' pred temi 1.400 leti. V tujino pa resnica ne sme, da ja ne bi prišlo do kake zamere pri 'sosedih'. Prav pri vseh sosedih, še najbolj pa pri severnih. In prav ti 'dobri' sosedi ne želijo drugega kot to, da bi nas izbrisali s tega sveta. Z vseh strani silijo na našo zemljo! Današnja 'Mitteleuropa' je bila nekoč poznana kot 'Kraljestvo Slovenieh'. V sedmem stoletju je bila še opredeljena kot 'Sclaborum patria'. Iz ruskih virov pa izvemo, da njihovo ljudsko ustno izročilo in narodne pesmi govorijo o neki pradačni 'obdonavski domovini', od koder naj bi se bili Rusi preselili.

Preveč reči je zamolčanih.

Vsekakor pa bi bilo bolje, da se o teh stvareh sploh ne govori in piše.

K tej 'pisariji' je zelo dosti prispeval Claudio Gustin, kateremu gre velika zahvala.

Svetujem počasno branje s pogostimi prekinitvami. Delo je namreč nastajalo počasi in brez natančno določenega načrta, zato tudi ni enovito. Obravnavane snovi, viri, vsebine, dokazi in različni vidiki se prepletajo, kakor je pač zahteval 'navdih' v tistem trenutku. Pa tudi zato, da pisarija ne bi bila preveč dolgočasna.

Avtor

Razmišljati boli

Izkopine: Posode, orožje iz Vira pri Stični.

1. Naša domovina v prazgodovinski in rimski dobi.

»**O**d nekdanj stanuje tukaj moj rod, — če ve kdo za druž'ga, pove naj od kod.« Tako je pel pred sto leti naš slavni pesnik Vodnik in s temi besedami izrazil svoje prepričanje, da Slovenec ni priseljenc v svoji domovini, kakor sta se priselila Nемеc in Italijan, temveč da biva v njej že iz tistih pradačnih časov, ko so si prvi ljudje poiskali selišč v Evropi. Vodnik je bil mnenja, da so bili slovenskega rodu stari Ilirci, ki so bili naseljeni ob Adriji in so že davno pred Rimljani gospodovali na morju, kakor tudi prebivalstvo, ki je za časa Rimljanov bilo razširjeno po naših krajih. Mnogo učenih mož je pozneje pritegnilo njegovemu mnenju.

Vendar nam zgodovinski viri nedvomno izpričujejo, da se je naseljevanje Slovencev v sedanjih pokrajinah pričelo šele proti koncu šestega stoletja po Kristusu, da so takrat prejšnji prebivalci bili premagani in se deloma izselili, deloma pa poslovenili in strnili z novimi priseljenci. Kaže se nam v tisti dobi popoln prevrat verskih in družabnih razmer, ki bi bil nemogoč, ako bi bilo isto prebivalstvo že preje v teh krajih. Zato moramo v zgodovini naših dežel ločiti dve dobi: dobo pred prihodom in po prihodu Slovencev. Preden pričnem pripovedovati o naši slovenski preteklosti, je potrebno, da se ozremo tudi v tiste čase nazaj, ko je še prvotno prebivalstvo bivalo v naši domovini in je še Rimljan gospodaril v njej. Te čase imenujemo prazgodovinsko in rimsko dobo naše domovine.

Na prejšnji strani je prva stran 1.088 strani obsegajoče knjige z naslovom ZGODOVINA SLOVENSKEGA NARODA. Napisal jo je dr. Josip Gruden¹, izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu leta 1910. Dobrih sto let od tega. Nič čudnega ni, da avtor zatrjuje, “da se je naseljevanje Slovencev v sedanjih pokrajinah pričelo šele proti koncu šestega stoletja po Kristusu” kar baje “zgodovinski viri nedvomno izpričujejo”, saj je takrat vladala ‘vlenemška znanost’.

Zanimivo bi bilo spoznati te ‘vire’. Meni osebno jih še ni uspelo izslediti. *Quaesivi et non inveni* – iskal sem, pa jih nisem našel. Vse kar ja prišlo na dan, potrjuje mnenje – oziroma prepričanje, ki je veljalo do dvesto let od tega: tisto kar pravi pesnik Valentin Vodnik, samo ime Ilirci je treba zamenjati. Takrat je bil pač v modi *ilirski* mit. Saj je tudi Napoleon ustanovil Ilirske province, mar ne? Po pravici povedano, nekateri, ki so se s tem argumentom ukvarjali, so prišli do prepričanja, da preseljevanja narodov sploh ni bilo; šlo je v glavnem za roparske vdore. Pa so večinoma utišali te krivovernike.

Uradno priznani zgodovinarji, tisti, ki so se nekako uveljavili, na žalost tudi slovenski, še dandanes vstrajajo pri teoriji ‘priselitve’ celotnega naroda v šestem stoletju. Nekateri pa vendarle privolijo v idejo o naselitvi po ‘koščkih’. Zdi se, kot da se ukoreninjene miselnosti ne da izkoreniniti. Morda pa res velja tisti stari rek: “Kar se je Janezek naučil, to Janez zna.” In vendar je Slovenija že več kot dvajset let *neodvisna* oziroma *svobodna*. Kar zadeva državo, morda že – v miselnosti pa ne! Bo treba počakati vsaj še eno generacijo, pa ne vem, če bo dovolj.

Če gremo brskat nazaj po zgodovini, vidimo, da smo že celo večnost komu *podrejeni*. V najbližji preteklosti tistim, ki so ukazovali iz Beograda (tam imajo še danes v glavah VELIKO SRBIJO, mi pa smo zanje ZAGORSKI SRBI), še prej pa tistim z Dunaja, ki pa so se ravnali po Berlinu.

Dobrih sto let od tega je *dirigiral* zgodovinsko stroko prof. Gustaf Kossinna² z univerze v Berlinu. In to v duhu teorije GROSSDEUTSCHLAND – VELIKE NEMČIJE, oziroma DEUTSCHLAND ÜBER ALLES – NEMČIJA NAD VSEM IN VSEMI, kar pa je v bistvu eno in isto. Vsa ta ‘storija’ se je

pravzaprav začela že za časa kanclerja Bismarcka, korenine pa segajo daleč nazaj. Uspelo jim je baje napolniti neke vrste ‘vrzel’ v zgodovinskem času – proti koncu šestega stoletja – z izmišljeno preselitvijo zahodnih Slovanov v naše kraje. Ta teorija pa je, če dobro pretehtamo poznane vire, zgrajena samo na *domnevah* zgodovinarjev, ki so sčasoma postale *argumenti*, ker jim ni ‘smel’ nihče resno ugovarjati. Tudi izpustili ali pa *zamolčali* so marsikateri podatke.

Tista močvirja za Karpati so gotovo bila čudežno rodovitna, da so kar na lepem rodila na tisoče, če ne na milijone slovanskih butcev, ki so se zagnali v naše kraje. Tukaj pa so si ti barbari skoraj bliskovito ustanovili državo KARANTANIJO.

Pa ima še kdo korajžo trditi, da se na tem svetu ne godijo čudeži!

Vsaka pisarija je lahko bolj ali manj pristranska – tudi Zgodovina. Če le malo pregledamo, recimo Zgodovino Avstrije ali Nemčije, bomo opazili, da je Karantanija omenjena le kot del Bavarske. Lahko si predstavljamo, kako so bili *izšolani* študentje na Univerzi na Dunaju. Jasno, da so ti prenesli ‘svoje znanje’ na lastne učence.

Česa vsega ne zmore nacionalistična politika!

Karantanija pa je bila poznana vse tja do Rusije; npr. v *Nestorjevi kroniki* (Kijev 11.–12. stol.) je omenjena in prav tako tudi Norik.

Torej, kaj je bilo še prej tukaj?

Rimsko cesarstvo – zadnjih par stoletij razdeljeno na dva dela – vzhodnega in zahodnega, ki sta se prepirala, kdo naj gospodari v naših krajih.

Na ozemlju ‘bodoče’ Karantanije je obstajala država NORIK, ki je bila skoraj do konca samostojna. Pravzaprav sploh ne vemo, kako so jo imenovali njeni prebivalci. Od sosedov so Rimljani po posluhu sprejeli NORICUM.

Noriško kraljestvo v Noriško kraljestvo približno v III. stoletju n. št. (Iz knjige *Veneti, naši davni predniki, avtorji Matej Bor, Jožko Šavli, Ivan Tomažič, založba Editiones Veneti, 1989*)

1 Josip Valentin Gruden, slovenski rimskokatoliški duhovnik in zgodovinar, *14. 2. 1869, Ljubljana – †1. 10. 1922, Ljubljana

2 Gustaf Kossinna (*28. 9. 1858 – †20. 12. 1931), nemški jezikoslovec in profesor arheologije na berlinski univerzi. Skupaj z Carlom Schuchhardtom je bil najbolj vpliven nemški predzgodovinar in tvorec tehnik naselitvene arheologije.

Točneje REGNUM NORICUM.

Iz tega zemljevida je razvidno, da so Rimljani – potem ko so zasedli tudi to ozemlje – razdelili državo na dva dela za časa cesarja Dioklecijana. Do zasedbe je bilo v veljavi neko *prijateljsko* razmerje; Rimljani so imeli v Noriku le razne vojaško-diplomatske predstavnike, ker so iz severa vedno bolj pogosto silila germanska plemena. Tudi po zasedbi so ostali v veljavi domači zakoni, '*jus gentium*' priznana tudi s strani Rimljanov. Ti zakoni so se ohranili vse tja do srednjega veka pod imenom '*institutio sclavenica*' ali pa '*lex slavenica*'.

Na tej podlagi so sloneli tudi poznejši *kmečki upori*.

Morda se bo kdo vprašal od kod ime NORICUM.

Zadeva je kar precej preprosta. Znano je, da vsako IME nastane iz nekega 'vzdevka', ki ima tudi svoj pomen, ki izraža neko posebnost, neko lastnost osebe ali stvari, ki jo poimenuje. V tem slučaju gre gotovo za ljudi, ki so bili po naravi veseli – veseljaki, ki so zganjali NORČIJE in so jih sosedje zasmehovali. Saj se tudi reče 'imeti za norca'. To je pa sploh v navadi med sosedi. Ko so Rimljani prišli v te kraje, so jim prav ti sosedi referirali, da so oni NORCI. In da so Rimljani to ime malo priredili, je razumljivo, saj oni navadno imen niso spreminjali, le *formo* so prilagajali svojemu posluhu. Tudi imena krajev so redkokdaj prevedli.

Današnji KURENTI so brez dvoma nekakšni nasledniki teh naših prednikov.

Starogrški in rimski zgodovinar Polibij³ pravi, da so za časa njegovega življenja, to je v 2. stol. pr. Kr., v Vzhodnih Alpah prebivali TAURISCI NORICI. A ne da so bili ti NORICI med sabo tudi zelo TOVARIŠI? Ta solidarnost se je najbrž najbolj izražala pri spopadih s sovražniki. Nič čudnega, da je prišlo do tega novega vzdevka.

Rimski 'zgodbopisec' Plinij st. (tisti, ki je umrl ob izbruhu Vezuva, ki je pokril s pepelom Pompeje in drugo) je v svoji HISTORIA NATURALIS napisal: "... Carnos quondam Taurisci appellati, nunc Norici."⁴ To pa

3 Polibij (*okrog 200 pr. Kr, Megalopoli – †okrog 120 pr. Kr.), starogrški in rimski zgodovinar. Okrog leta 150 pr. n. št. je začel pisati Zgodovino rimske države oziroma celotnega Sredozemlja v štiridesetih knjigah, od katerih se je ohranilo samo prvih pet. V Zgodovini so opisani dogodki od leta 264 do 146 pr. n. št. Njegovi drugi spisi, na primer Taktika in Numancijska vojna, so znani samo po naslovu.

4 Cel stavek se glasi: "Incolae Alpium multi populi, sed inlustres a Pola ad Tergestis

se lahko razlaga samo tako, da so Karne ali Karnijce imenovali 'enkrat Tavriskie, drugič pa Norike'. Čisto jasno, vsaj tako se mi zdi, čeprav zgodovinarji pisarijo o treh plemenih, če že ne o treh narodih. Res je sicer tudi, da Plinij ni popolnoma zanesljiv pisec – kar se poteka zgodovine tiče, toda razne reči je le jasno zapisal. Še en podatek iz njegove Historije: "A tergo Carnorum, qua se fert magnus Hister, Raetis iunguntur Norici."⁵ → "Zadaj za Karni, kjer teče veliki Ister (= reka Donava), se Retijci stikajo z Noričani." Torej: severno od Alp do reke Donave.

Da so bili v rimskih legijah tudi Noričani, je razvidno iz raznih nagrobnikov, kjer najdemo pisano '*... natione Noricus*'. Tudi med pretorijanci v Rimu jih najdemo. To pa lahko velja kot potrdilo o prej omenjenih *prijateljskih* odnosih, mar ne? V Rimu so imeli tudi svojo trgovsko postojanko: '*statio Noricorum*'.

Na ozemlju današnje Ukrajine so baje v tistem obdobju živeli Skiti. Iz srednjeveških virov izvemo, da so bili tam tudi neki *Tavroskiti*. Nekakšna zveza med tem in onim delom Evrope je le obstajala!

Galci, Kelti in še kaj ...

Rimljani so posploševali pojme in poimenovali ljudstva, ki so živela v teh krajih, z dvema imenoma: GALLI – GALCI in CELTAE (beri kelte) – KELTI, včasih z obema skupaj. Tudi Julij Cezar⁶ uporablja ta dva izraza. Rimskemu Senatu je poslal obširno poročilo o vojskovanju na ozemlju današnje Francije pod naslovom COMMENTARII DE BELLO GALLICO. Takoj na začetku najdemo zapisano: "... qui ipsorum lingua Celtae, nostra Galli appellantur." → "... ki se v svojem jeziku imenujejo Kelti v našem pa Galci." Iz njegovega vidika se je najbrž zdelo tako; tisti 'ipsorum lingua' = 'v svojem jeziku' pa me ne popolnoma prepriča. Ne morem pa si dovoliti,

regionem Fecusses, Subocrini, Catali, Menoncaleni, iuxtaque Carnos quondam Taurisci appellati, nunc Norici." → "Na področju Alp živijo mnoga ljudstva, toda najbolj poznani na področju med Puljem Trstom so Fekusi, Subokrini, Katali, Menonkaleni in ob Karnih tisti, ki so se nekoč imenovali Tavriskie, sedaj pa Noričani." (C. PLINII SECVNDI – NATVRALIS HISTORIA – LIBER III)

5 C. PLINII SECVNDI – NATVRALIS HISTORIA – LIBER III

6 Gaj Julij Cezar (Gaius Julius Caesar), rimski politik, zgodovinar, govornik in vojskovodja, *13. 7. 100 pr. n. št. Rim – †15. 3. 44 pr. n. št. Rim. Odigral je pomembno vlogo pri preureditvi oslabiljene Rimske republike v Rimski imperij.

določil A. Prosdocimi, ravnatelj muzeja v Este, že leta 1882. Da bi na nek način počastili njegovo delo, so jim dali ime 'periodi Prosdocimi'.

Ta obdobja, pet jih je, so razporejene takole:

- zadnje, *peto*, po prihodu Rimljanov – približno leta 200 – sega do okoli enega metra pod sedanjo površino zemlje;
- *četrt* – 3.-4. stol. – je na približno 2 metrih;
- *tretje* – 5.-6. stol. – na 3,50 m;
- *drugo* – 7.-8. stol. – na 4,30 m;
- *prvo* – od 9. stol. nazaj – na 5 m in več.

Jasno, da se ta razporeditev nanaša na čas pred našim štetjem. Jasno pa je tudi, da ta *obdobja* niso natančno odmerjena ne časovno, niti ne globinsko. Te globine se nanašajo v glavnem na ozemlje okoli 'Ateste'.

Če analiziramo te podatke, vidimo, da so se poplave ciklično ponavljale približno vsakih dvesto let. Očitno je med tretjim in četrtem obdobjem prišlo do večje katastrofe podobne 'vesoljnemu potopu'. Zaradi teh neurij so tudi reke menjavale strugo. Reka Adige, ki danes teče precej daleč od Este, je nekoč tekla tik ob 'Ateste'. Grki so jo poznali pod imenom 'Athesis' (Rimljani so to ime pisali brez opuščaja, včasih tudi brez črke *h*); ohranilo se je kot Adige, kar bi pa lahko pomenilo *jad-dežja*, ker je vsaka povodenj naredila ogromno škodo. Ob večjih nalivih je voda najprej odnesla s sabo vse, premičnine in nepremičnine, potem pa zasula z blatom in kamenjem. Bivali so večinoma v lesenih stavbah, te pa niso kdo ve kako trdne. Zgodi se, da potres že prestanejo, toda ob veliki poplavi enostavno zginijo. Zato je tudi ostalo tako malo sledov za temi predniki. Gotovo so k izginotju sledov pripomogli tudi Rimljani, podobno kot pri Etruščanih – točneje Tuskih. Edino kar se je kolikor toliko ohranilo, je bilo že takrat pod zemljo. Grki so imeli več sreče v nesreči, ker so bili prisiljeni uporabljati kamenje za zidavo katerekoli stavbe. Njihova 'nesreča' je bila tudi v tem, da je v tistih krajih zelo malo rodovitne zemlje in so se morali znajti na kak drugi način, da so lahko *preživeli*. Sama narava jih je prisilila k temu, da so začeli bolj 'pamet nucat'. Na vse načine. Prispevali pa so k temu v obilni meri tudi tisti »modroglavci«, ki so prišli v Grčijo iz Male Azije in pomagali spremeniti jezik.

V tistih časih so si ljudje izbirali prostore za postavitev bivališč v takih krajih, ki so bili čim bolj zavarovani z vodo, čim bolj obdani z vodo. Mesto Padovo, na primer, je reka obdajala kar s treh strani. Vse te naselbine pa so imele pokopališča na drugem bregu reke, v glavnem na odtočni strani.

Očitno je obred *prehoda reke* imel enak simboličen pomen kot pri sorodnikih Grkih.

V zvezi z *nekropolami* pa je omembe vredno to, da so arheologi ugotovili, da ni bilo velikega razlikovanja pri pokopavanju premožnih in revnih ali vplivnih in ne vplivnih; nekaj razlike da je najti le med moškimi, ženskami in otroki. Zdi se, da so bili precej 'demokratični'. To pa velja bolj za prve čase, za prva stoletja. Kasneje, vsaj tako se zdi, se začnejo pojavljati razlike med sloji prebivalstva. Izvedenci pravijo, da je vse to razvidno iz predmetov, ki so jih pogrebci polagali ali v žare same ali pa zraven, preden so vse skupaj pokrili z zemljo, včasih pa tudi s pepelom in drugimi ostanki sežiganja preminulih. Zanimivo pa je tudi to, da so nekatere predmete prej *razbili* ali močno poškodovali tako, da niso bili več za rabo.

Še marsikaj bi bilo treba omeniti v zvezi s temi obredi in običaji, pa bi morda bilo preveč dolgočasno. Samo to še dodam: že omenjeni Tit Livij, v zvezi s pravno ureditvijo države, omenja, da so volili 'publicum consilium', iz tega pa 'seniores', ki so določali nekega 'princeps'. Stalne vojske ni bilo, ob potrebi so izvolili 'dux'-a, to je vojskovodja ali vojvod. Niti pravega glavnega mesta, prestolnice, da niso imeli. Očitno je ozemlje bilo razdeljeno na območja, do kamor je lahko segala tako imenovana 'pojezda', to je menda en dan ježe na konju. Ženske so bile enakopravne moškim, tudi kar se tiče dedovanja premoženja in naslovov. Takemu načinu življenja bi danes rekli socialdemokracija, če se ne motim. In to se je ohranilo tja v pozni srednji vek.

Ustoličevanje na Gosposvetske polju verjetno tudi spada sem.

Etruščani, Raseni ... danes Toskanci

Preden uberemo pot proti severu, v Padovo in naprej, pogledimo, kaj najdemo na južni strani. V Adriji, recimo, naletimo na napise, ki so bolj pod grškim vplivom. Tam, vsaj tako pravijo, je bilo dosti trgovcev Grkov. Pa tudi Etruščanov. Na žalost se je uveljavil ta naziv. To pa je zaničevalen vzdevek, ki so ga sosede dali Tuskom oz. Rasenom. Njihovi svečeniki so za vedeževanja uporabljali 'jetra' raznih živali – včasih pa tudi ujetnikov. Tako so si pridobili vzdevek *Jetruski*. Rimljani pa, potem ko so se od njih naučili, kako se gradijo ceste, mostovi in vse drugo, so jih skoraj dobesedno iztrebili. Skupaj z vso drugo kulturo pa so 'podedovali' tudi ta obred.

Leta 1877 so v okolici Gossolenga (blizu Piacenze) našli v bron vlitu podobo ovčjih jeter²⁰, ki so videti takole:

Bronasta ovčja jetra (slika in risba). (Musei Civici di Palazzo Farnese, Piacenza)

Nikomur se do zdaj ni posrečilo razvozlati te pisave. Morda je pisava prestara. Mogoče pa je 'šifrirana' in zato nerazumljiva. Vsekakor pa je precej neberljiva.

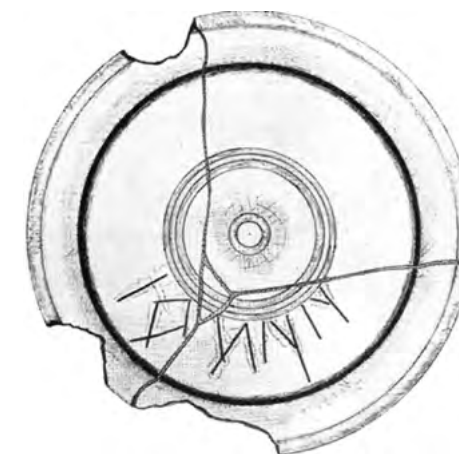
Skoraj obvezno je podati mnenje, ki ga je izrazil Indro Montanelli – eden od najbolj poznanih italijanskih časninarjev – v svoji knjigi *Storia di Roma* v zvezi z uničenjem Tuskov: "... *ma al vinto non furono lasciati neanche gli occhi per piangere. Raramente si è visto nella storia un popolo scomparire dalla faccia della terra, e un altro cancellarne le tracce con sì ostinata ferocia. E a questo si deve il fatto che di tutta la civiltà etrusca non è rimasto quasi più nulla...*". – "... *porazencu niso pustili niti oči, da bi se lahko zjokal. Redkokdaj se najde v zgodovini, da bi en narod izginil z obličja zemlje in bi mu neki drugi narod izbrisal vse sledi s takšno okrutnostjo. Zaradi tega je od etruščanske kulture ostalo tako malo, skoraj nič ...*"

... in takemu početju se pravi 'civiliziranje sveta'.

Predaleč smo zašli. Vrnimo se nazaj, čez hribe, ki jim pravijo *Apenini*, od nekdanj do danes. To pomeni, da so se že zdavnaj zavedeli, da so v glavnem sestavljeni iz apnenca. Najčistejši je poznan kot marmor, ki ga v obilici izrabljajo prav v Toskani. Če 'prepečeno' apno polijemo z vodo, se to začne peniti. Gotovo so tamkajšnji prebivalci opazili ta pojav, ko je dež pogasil kak gozdni požar ali pa so sami pogasili taborni ogenj, in so tako dali gorovju ime po 'apnu in peni'.

V Adriji najdemo napis na krožniku (Ad 6), ki 'diši' po Grkih in se bere **TITINOI**.

²⁰ Bronasti model ovčjih jeter predstavlja redko neposredno pričevanje etruščanskih verskih praks, ki so povezane z razlago božanske volje z opazovanjem in primerjavo jeter živali, žrtvovane z bronastim modelom. (Konec 2. – začetek 1. stol. pr. Kr.)

Ad 6 (LLV). (Museo archeologico nazionale di Adria, Veneto)

Očitno so tam uporabljali tudi drugačne znake za črke; tam je tisti **Y** pomenil **T**, ki pa se v raznih govoricah izgovarja tudi kot C. Pri Rimljanih najdemo osebno ime Titius, ki se bere *ticius*. Dandanes v italijanščini ime Tizio ponazarja neko nedoločeno osebo, beseda *tizzo* pa je lesen ogorek. Spomnim se, da smo tudi mi kot mularija z ogljem pisali po zidovih. To pomeni, da so za *pisanje* lahko uporabljali ogorele lesene palčke. Tako je mogoče priti do pomena besede **TITIN** in **TITIUS**: *pisar*, ki so ga kasneje prekrstili v *scriba*.

SCRIBA je torej latinski *pisar*. Ne vemo pa, če to pomeni, da je ta zelo SKRBNNO pisal ali da je pri tem nekaj SKRIVAL. Za nepismenega človeka pa so pisane besede nekaj, kar je *skrito* in tudi *skrivnostno*.

Ta beseda je bila v rabi tudi v 'Ateste. Najdemo jo na mnogoterih žarah. V poznejši dobi, za časa Rimljanov, so pisali takole (v LLV označena pod Es XV):

MITITINI

EsXV (LLV). (Museo Nazionale Atestino, Este)

Podobne napise smo videvali tudi tu pri nas na Tržaškem takoj po drugi svetovni vojni, toda s čisto drugim pomenom.

Padova in okolica

Zdaj pa je že res čas, da se zares preselimo v Padovo in se razgledamo po tamkajšnjem muzeju.

Prepisan napis izgleda takole:

KE.L.LO.S.PIT TA.M.MNIKO.S.TOLE.R.TRUM USKATE.I.DONO.M.

Prof. Bor ga bere malo drugače:

KELLO SPITAMNIKOS TOLER.TRUM USKATE.I.DONO.M.

Ko ga 'opitomiš', potlej k Tromožju z danjem!

Potem še doda prevod: "Ko ga ukrotiš (da bo pitomen), potlej pojdi k Tromožju z darom."

Poglejmo to z drugačnega vidika:

KEL LOZ PIT TAM MNI KOZ TOLER TRUMUSKATEJ DONOM.

To se pa da razumeti tudi takole: v tem logu je treba piti, tam se mnogo koz odstrani, Triobrazni-Kati domačin.

Očitno je 'trojka' že od nekdaj imela nek poseben, nek magičen pomen. Zato ni nič čudnega, da jo tudi v naših časih zasledimo v raznih verah. Od pamtiveka v Indiji častijo TRIMURTI; v stari Grčiji so oboževali 'EKATO (beri hekata ali jekata). V krščanstvo je prešla kot Sveta Trojica.

Na Koroškem pri Štalenski gori (Magdalensberg) so našli skalo z izklesanimi tremi obrazi:

Troglavi kamem s Štalenske gore – imenovan tudi poganski žrtvenik. (Slika: Bojan-Ilija Schnabl 2012)

Zanimivo je tudi to, da najdemo med izkopaninami zelo veliko stiliziranih kipcev 'rac'. Tudi race so bile simbol treh osnovnih prvin: zemlje, vode in zraka.

V Julijskih Alpah (Rimljani so jih imenovali Alpes Veneticae) imamo TRIGLAV. Hribe z enakim imenom pa najdemo tudi v Franciji, v Bretaniji, to je povsod, kjer je Julij Cezar naletel na Venete. Prav tako ob Baltiku – gr. 'Ouednikos kolpos'.

Sploh pa velja, da so lepe stvari vedno TRI.

Tudi ... v tretje gre rado.

Preden gremo naprej, še nekaj besed o konjih. Kot smo videli na prejšnji podobi bronaste plošče, je konj prav umetniško prikazan. Pravzaprav se zdi, da je kobila.

Očitno je, da je bila konjska reja pri teh naših starih prednikih zelo razvita in tudi zelo pomembna, saj so bili ti konji znani in 'obrajani' po vsem tedaj znanem svetu. Zgodovinar Strabon na primer piše, da je Dionizij iz Sirakuze dobil od tukaj 'dirkalne konje' in da so to pasmo Grki od zdavnaj zelo cenili. Euripides pa pravi, da je Špartanec Leontes prišel na 'enetskih konjih' do zmage na 85. olimpijadi, to je prib. 440 pr. Kr. Še prej pa, v sedmem stoletju, neki Alcmanes omenja 'enetske dirkače' in 'enetske žrebce iz Enetide, pokrajine ob Jadranu.

Ali imajo Lipicanci s tem kaj skupnega?

Pa še nekaj zanimivega. V bližini kraja Auronzo so kako leto od tega naleteli na zelo bogato najdišče predmetov, ki so prav tako stari približno 2.500 let. Podrobnosti niso še znane. Vse se le to, da so zelo zanimivi iz znanstvenega vidika in da jih morajo preučiti izvedenci, prej kot jih posredujejo širši javnosti.

Karnija in stari verski obredi

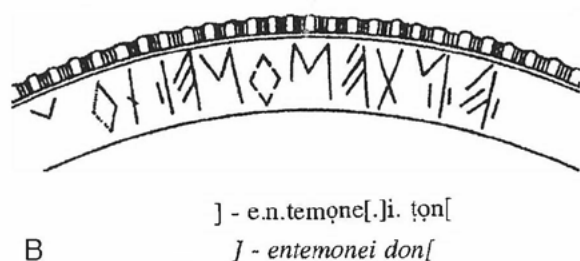
Poglejmo malo po Karniji, po dolini Tilmenta.

Furlani pravijo tej reki Talmint. Očitno zato, ker se v ravninskem delu večidel zgubi (mine) pod zemljo (tla). To ime so gotovo povzeli od prastarih domačinov. Grk Ptolemej je zapisal *Tilaouenton potamon* (ou = w). Rimljani so slišali in zapisali kot Tiliaventum ali Tiliabinte. Današnje uradno ime Tagliamento pa je – lahko bi rekli – nesmiselno. Saj ta reka nikomur ne reže brade.

Kako je nastalo ime *Karnija* smo že videli. Nesmiselno se mi zdi, da si mednarodno priznani 'izvedenci' belijo glavo z izvorom tega imena. Ti strokovnjaki so razdeljeni v dve skupini: eni pravijo, da ime prihaja iz *keltske* besede KAR, ki naj bi pomenila 'kamen ali skala'; drugi pa so prepričani, da je njen koren KARN, to je 'grič ali hrib', v *keltščini* seveda. Do sedaj nisem nikjer našel zapisano, da bi kdo od teh učenjakov poznal in obvladal ta 'misteriozni' jezik. Najbolj 'čudno' pa je to, da se niti eden od naših slovenskih učenjakov ni domislil, da bi razglasil vsemu svetu, da je KAR čakavski ČAR,

da je KARN čakavski ČARN oziroma ČARAN, KARNIJA pa ČARNIA, kar pa je isto kot 'začarana ali čudovita dežela'.

V teh krajih so našli zelo malo stvari, ki bi spadale v to raziskavo. Prof. F. Crevatin v članku APPUNTI SUL FRIULI LINGUISTICO PREROMANO (2001) omeni, da so v nekem potoku blizu kraja Zuglio našli odlomek bro-naste skledle in ga predstavi takole:

Po njegovem je to darilo nekemu božanstvu *entemonei* ali *endemonei*. Meni, da gre za nekaj *keltskega*, podobno kot v Cadoreju, ker da je tudi situacija podobna.

Po naše se ta napis bere EN DEMON NEJ TO. Zdi se kot del zagovorne čarovniške formule proti zlodejem.

Za ZUGLIO pravijo, da izhaja iz rimljanskega FORUM JULIUM CARNICUM. Zgodovinarji pravijo, da je bil ta kraj za časa Rimljanov 'municipium' in imel oblast tudi nad severnim delom Cadore. Predrimljansko ime ni znano, zato pa poskusimo dojeti, kako je prišlo do tega rimljanskega.

FORUM se pri nas reče TABOR. Tabor je prostor, kjer se ljudje ob raznih prilikah shajajo, družijo. Lahko je tudi prostor za semnje. Okoli semnjišča pa rada nastane tudi kaka naselbina, vas, trg in kasneje tudi mesto.

Za Rimljane je ta kraj bil strateškega značaja.

Da je bil CARNICUM *karnijski*, ni nobenega dvoma.

Z JULIUM se pa zadeva malo zaplete. Spomniti se moramo, da se je 'j' v različnih govoricah in časih tudi različno izgovarjal. V tem primeru gre razvoj tako: J postane najprej G/H, potem preide v DŽ nato v DZ, kot se danes v italijanščini bere črka Z. V našem primeru se zvočno in pisno takole razvije: JULIUS lat. – GIULIO it. – ZUGLIO v krajevnem narečju. Tako – kratko in jedrnato. Nepotrebno se mi zdi, da bi razpredali na dolgo in široko.

Potrebno pa se mi zdi, da se pomudimo pri imenu JULIUS.

Tokrat pa se ne da opravi na kratko in jedrnato.

JULIUS je latinska oblika, Grki so pisali IOULIOS. In kako so brali? JULIOS ali HULIOS? To ime je zgodovinsko pomembno, toda ne samo zaradi tega, ker ga je imel tudi Cezar, ker je izhajal iz GENS JULIA. Ime rodbine pač, ki je morda prišla iz teh krajev.

Plinij Starejši, ki velja za enega najpomembnejših zgodovinarjev, v svoji *HISTORIA NATURALIS* piše tudi, da so v naših krajih živeli neki JULIENSES CARNORUM. Kako se da to razumeti? Zanj sta to dva samostalnika, točneje dvoje imen: JULIENSES – Julijci in CARNORUM (rod. mn.) – (od) Karnijcev. Kako je prišlo do poimenovanja Karnijcev, smo že dognali. In ti Julijci? Kdo so bili?

Kako vrstico za tem Plinij omenja neke 'FOROJULIENSES cognomine transpadani', torej od reke Pada naprej.

Zgodovinarji pravijo, da so se prebivalci mesta Čedada imenovali Forojulienses in da se je ime razširilo na vse prebivalce Furlanije. Plinij pravi tudi, da so ti FOROJULIENSES prebivali vse tja dol do današnjega Pulja, po njegovem PIETAS JULIA (julijska peta?). Res je, da on ni nikdar prišel v te kraje. Zapisal je to, kar so mu poročali drugi.

Kdo bi lahko bili ti FOROJULIENSES? Poskusimo razvozlati ta 'rebus'.

Forum smo rekli, pomeni isto kot tabor – prostor primeren za shajanja, zborovanja, semnje in drugo.

JULIUS je sčasoma dobil razne oblike: italijansko GIULIO, francosko JULES (beri žul z ozkim u), špansko JULIO (beri hulio), angleška pa je ostala JULIUS, toda jo berejo džali's (' za polglasnik).

Za časa Vzhodnega rimskega cesarstva zasledimo ime JULIAN. Po zgledu imena 'Elena, ki se po eni strani bere Helena po drugi pa Jelena, tudi JULIAN beremo HULIAN. To pa izvira iz našega glagola HULITI, ki je šel skoraj v pozabo. HULIAN je nekdo, ki se huli, upogiba, zvija ali valja.

Nemci, ki so se naselili na severni strani Alp, poznajo prebivalce na južni strani kot *Waelschen*. Z zaničevalnim prizvokom, češ da se ti ljudje zvijajo, upogibajo ipd. Iz vsega tega pride na dan kaj pametnega?

Človek ima vtis, kot da bi vsi ti izrazi izražali neko zaničevanje do ljudi, ki so prebivali v teh krajih. Razlog za to je splošno znano dejstvo, da se pri sosedih vedno najde nekaj, kar ni všečno in postane tudi vzrok za zasme-hovanje ali zaničevanje. Navadno se zgodi, da tak vzdevek preide iz pridev-nika v samostalnik in nato postane lastno ime. Vsaj tako se zdi, ko beremo, kar so zapisali stari zgodovinarji oziroma 'zapisovalci tedanjih časov', kajti sedanji v glavnem le prepisujejo.

Če strnemo vse zgoraj navedene vzdevke v en sam splošen pojem, pridemo do zaključka, da gre za obnašanje *vernikov* pri nekem obredu. Ti verniki, *karanci* ali *čaranci*, so se zbirali na taborih in tam obhajali obrede, ki so bili tedaj v navadi. Zunanjemu, tujemu opazovalcu so ti obredi imeli videz *huljenja*, to je upogibanja, zvijanja, valovanja in najbrž tudi valjanja.

Torej FOROJULIENSES = plesalci na taboru.

Ameriški Indijanci so imeli tudi podobne navade, verske obrede.

Te obrede so 'vodili' svečeniki, ki so po navadi živeli v samoti. Nič čudnega, da so jim rekli *samci*. Kot že omenjeno, od tu priimki SANCIN, SANZIN in SANTIN. Nekateri *samci* ali *sanci* so postali svetniki: italijanski *san*, *santo*, nemški *sankt* pa po latinskem *sanctus*.

Tisti, ki je vodil enega od teh obredov, je za gotovo dobil ime po obredu samem: v italijanščino je prešel kot SAN VITO, za Nemce je SANKT VEIT, za nas pa ŠENT VID.

Pa ima kakšno zvezo vse to? Vsekakor, kako da ne.

Najprej ime VITO. Izhaja iz našega glagola VITI, VITI SE. Vite = trta; ta ima vitice, da se oprime nečesa.

'Ballo di san Vito' je ljudski izraz za božjast ali padavico. Bolnik se zvija zaradi krčev. V nemščini se glasi Veits-tanz, Fallsucht. Ponekod v Sloveniji nosi ime 'vidov ples'. Za stare Grke je bila 'božja bolezen'. V zdravniški stroki je to božjast – EPILEPSIJA, v hujši obliki pa dobi ime APOPLESIJA. To je sestavljenka iz APO in PLES. To pomeni, da je v davnih časih ta *samc* ob raznih slovesnostih, kjer so ljudje plesali, tudi razdeljeval neko pijačo APO. To je gotovo bilo kuhano vino, brulé kot se temu reče, z raznimi 'začimbami' kot makova semena ipd. Ponekod po svetu iz maka pridobivajo opij. V Benečiji maku pravijo 'čarna ali čarnela roža', to je 'roža-ki-čara'. Ena ali dve porciji makove potice, da pozitiven rezultat pri antidopinški analizi.

Toliko 'ad informandum', da ne bi kdo pretiraval s to vrsto peciva.

Nič čudnega, če najdemo pisano APOTEKA (v Avstriji in Nemčiji APOTHEKE) namesto LEKARNA (it. farmacia), ki tudi ni naš izvorni izraz.

Bog ve zakaj, ta *samc* VID ni postal pravi SVETNIK. Je bil toliko 'navihan', da je pri nas dobil pridevek ŠENT?

Bog ve tudi, če je vsa zadeva zadosti jasna.

Pa še nekaj je treba dodati.

Ta *samc* VID, VITO ali VEIT je moral biti zelo čislan, priljubljen, saj so mu posvetili širom po Evropi ogromno hramov, okrog teh pa poimenovali še naselja. Omembe vredno je tudi to, da so kraj San Vito degli Schiavoni

v južni Italiji – kmalu po zedinjenju države leta 1866 – preimenovali v San Vito dei Normanni.

Še nekaj v zvezi s tistimi praznovanji ali obredi.

Etruščani oziroma Raseni so svoje svečenike, šamane ali vedeževalce, ki so bili obenem tudi zdravniki, imenovali MARI. Naši predniki 'Eneti, ki so bili njihovi sorodniki, neke vrste bratranci, so svoje prav gotovo enako poimenovali. Še danes je v rabi MAR in MARATI, skrbeti za nekaj ali nekoga. Tistemu, ki je delil zgoraj omenjeno pijačo APO, so gotovo rekli KRČMAR, ker je moral *pomagati*, kadar so koga preveč lomili božjastni KRČI. Očitno je ta KRČMAR sčasoma opustil ta drugi del svojega 'opravila'. Tisti pa, ki so obdržali svoj zdravniški poklic, so pustili svojim naslednikom priimek ali ime: VIDMAR je zdravil oči, UKMAR ušesa, DETEMAR je bil pediater ipd.

Skok na Koroško

Odpravimo se zdaj na kratek izlet proti severu.

Od nekdanj se je tod vila pot, ki je bila zelo pomembna za trgovanje med severom in jugom, ena od jantarskih poti. Tam med hribi naletimo na kraj TIMAU. V bližini tega prihaja na dan – iz TEME - voda (AUA ali AVA), toda ne tako obilna kot TIMAVA pri Štivanu. Prebivalci pa, toliko tukaj kot tam gor, izgovarjajo E tako na ozko, da se sliši kot I.

Gremo naprej in pridemo do prelaza Monte Croce Carnico. Da imamo tudi tukaj opravka z neko *karnijsko* zadevo, ni dvoma. Da so nekoč bili 'križi in težave' za prehod z ene strani na drugo, je tudi razumljivo. Neverjetno pa je, da bi prelaz dobil ime po teh 'križih'. Edina kolikor toliko umestna razlaga je ta: ko so Rimljani prišli v te kraje, so izvedeli od domačinov, da je ta pot nevarna zaradi obilice *grušča*; morda pa je šlo za *hrušč*, ki ga povzroča kamenje, ko se 'kruši' po bližnjih hribih. Ta *grušč* ali *hrušč* so Rimljani 'slišali' in napisali kot CRUX, ki je potem postal *croce*.

Podoben 'miern za repo', kot pravimo pri nas, opazimo tudi pri HRUŠICI, ki so jo prekrstili v AD PIRUM, medtem ko so Rimljani sprejeli OCRA MONS, hrib ki se stalno *kruši*.

Tako smo prišli do Ziljske doline. Tu je kraj GURINA, topliški kraj, znan po toplem – gorkem – blatu. Tudi 'barkolanska' STARA GUORA je bil izvir 'gorke vode', ki so jo Rimljani uporabljali v toplicah, ki so jih sto let od tega odkrili in zopet pokrili (tako so *zahtevali* interesi tedanjih lastnikov zemljišča). Zdaj stoji tam cela vrsta razkošnih stavb. V petem ali šestem stoletju

sestavljeno iz več naselij, ki so se tekom časa *močno* (jak) povezala, kot da bi se *zlepila* (klej) skupaj.

Kako se pride od Jakleje do Ogleja? Naj se le potrudi še kdo drugi! Saj ni težko, če se le drži ljudske govornice, če ne leti previsoko.

Arheologi so našli prostor, kjer je nekdanje stalo to staro mesto. Pravijo, da najdeni predmeti spadajo v deveto stoletje pred Kristusom, da je mesto stalo na bonificiranem terenu in da je bilo *bogato*. Kako da ne bi bilo, ko pa je bilo tukaj stičišče vseh glavnih prometnic – po suhem in po vodah. Tu se je začinjala (ali pa končevala) *Jantarska pot*, ki je takrat bila zelo važna – s trgovskega vidika seveda. Povezovala je Jadran z Baltikom, kjer so prebivali drugi 'Eneti – tako pravi tudi Herodot. In vmes? Gotovo so tam živeli *sorodniki* obeh 'Enetov, samo noben pisec iz tistih časov jih ne omenja. Očitno ni nobeden imel dosti opravka s tistimi ljudmi. Morda pa se tam po srednji Evropi ni godilo nič posebnega, nič takega, da bi bilo v zapisih omembe vredno. Ali pa se je izgubilo. In če so prišleki osvajalci vse uničili? Kasneje pridejo na dan Noričani in Panonci. Mirne duše lahko rečemo, da trgovcem vzdolž te poti ni bilo treba *tolmačev* ali *prevajalcev*.

Rimljani so nekaj kilometrov bolj proti jugu ustanovili svojo Aquilejo okrog leta 180 pr.Kr., ker so se tudi oni zavedli, da je ta kraj strateško izjemno pomemben, ne samo iz trgovskega, ampak tudi iz vojaškega vidika. Ta zadnji pa ni bil drugoten za Rimljane. Če upoštevamo tudi ta razlog, izgleda bolj *logično*, da so si zgradili svoj 'castrum Tergestum', ki je služil kot mornariško vojno oporišče za Aquilejo. Morda pa tudi zato, da bi bolj od blizu nadzirali pomorsko trgovanje Morlahov s starim Tergeste.

Okoli dvesto let kasneje je Tit Livij napisal zgodovino Rimljanov z naslovom '*Ab Urbe Condita*'. Tu najdemo precej zanimiv stavek, ki se nanaša na dogodke iz leta 186 pr. Kr.: "*Eodem anno Galli Transalpini transgressi in Venetiam sine populatione aut bello haud procul inde, ubi nunc Aquileia est, locum oppido condendo coeperunt*".

Tit Livij je splošno znan kot pikolovski in malobeseden pisec. Ta stavek pa je precej čuden in enigmatičen. Kaj je pravzaprav hotel povedati? Poskusimo s prevodom. Torej, 'tistega leta so čezalpski Galci prešli mejo in vstopili v Venetijo'. Drugače si ne znam razlagati 'transgressi'. Je bila Venetia kot pokrajina takrat brez prebivalcev – 'Sine populatione', ali pa so morda ti Galci prišli 'sine populatione aut bello', to je *samo* možje 'brez žensk in otrok in brez boja' do kraja ne daleč od sedanje Aquileje ('*haud procul inde, ubi nunc Aquileia est*'), kjer so se lotili graditi novo mesto?

Očitno je tudi Tit Livij, četudi je bil iz Padove, 'izgubil' pomen besede *galec*. In vendar je bil on tisti, ki je zapisal, da so hodili v boj *goli*. Po drugi strani pa bi bil lahko vedel, da so prišli tja, da bi *obnovili* mesto, ki ga je morda neurje uničilo, ne pa, da bi gradili novo. Neumestno bi bilo, da bi od njega zahtevali, da bi pisal nepristransko, saj pravijo, da je bil velik zagovornik 'rimljanskih republikanskih vrlin'. Podobne *zgodovinarje* najdemo v nedavni preteklosti tudi pri nas Tržaškem, npr. Kandler, Benco (oz. Bunko = puntar) in toliko drugih.

Okolica Trsta do Istre

Tergeste je torej bilo precej razvito trgovsko mesto še dosti preden so prišli Rimljani. Tukaj so prihajali domačini v stik posebno z Morlahi in Grki. Domačini 'Eneti so se z Grki dobro razumeli, dokler se ti niso prelevili v Helene in ustvarili svojo *koiné*, enoten jezik, po tretjem stoletju pr. Kr. Z Morlahi na začetku tudi ni moglo biti velikih preglavic; ti so prinesli s sabo in vpeljali v rabo tudi tiste besede, ki so v Rimu postale osnova latinščine. Ta se je izoblikovala, kot že omenjeno, šele v zadnjem stoletju pred Kristusom. Tekom časa je bila govorica, ki se je oblikovala v tem trgovinskem poslovanju, splošno sprejeta kot 'lingua franca'. V glavnem se je ohranila v tržaškem narečju, ki pa se je sčasoma tako poitalijančilo, da ga zdaj že prištevajo k italijanskim narečjem. Tako se je tudi zgodilo v Beneški republiki, ki je sprejela ta žargon. Tam je dobila ta govorica še neke posebne vrste 'melodičnost', če lahko tako rečemo.

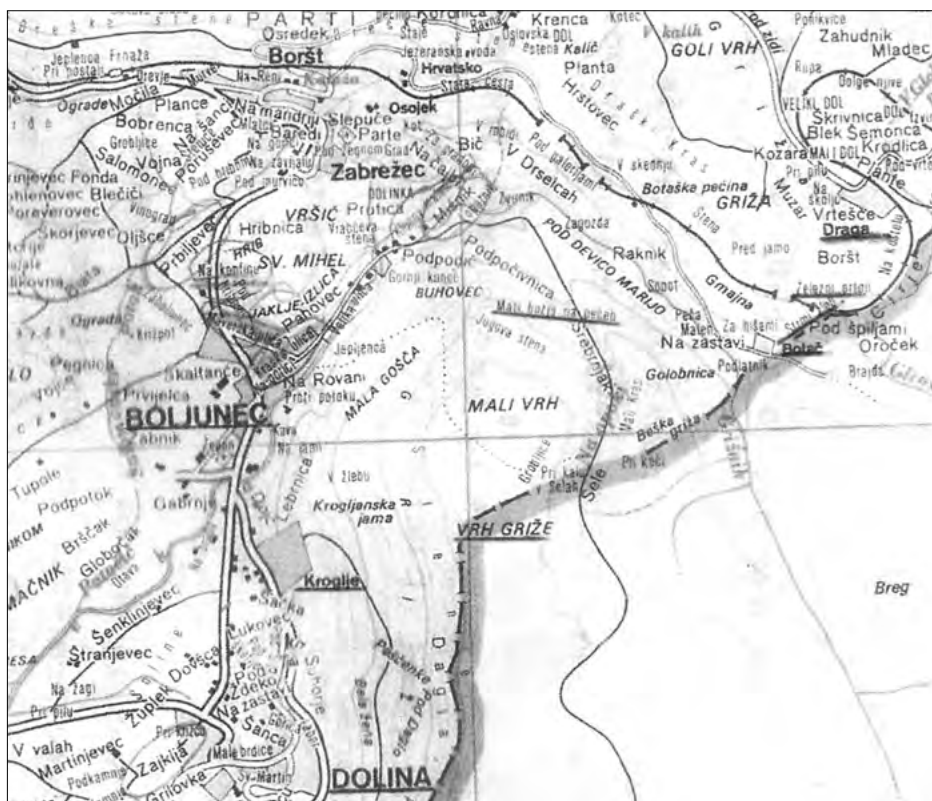
Tudi govorica domačinov se ni mogla dosti spremeniti po prihodu Rimljanov v te kraje. Kot po navadi se je nekaj posameznikov 'prelevilo'. Eden od teh je gotovo bil neki SEVERINUS CEDACIUS, verjetno posestnik (menda si je pridobil tudi neko uradno funkcijo), gospodar zemljišča, ki se še sedaj imenuje Čedaz. To ime pa ni nič drugega kot fonetična sprememba besede *čudež*, kajti izvir pitne sladke vode tik pri morju se je moral vsem zdeti zares kot pravi čudež. Če bi ta človek živel danes, bi se – po vsej verjetnosti – preimenoval v NORDIO de MIRACULIS.

Približno v istem obdobju je neki naš someščan imel v Scarbatiji, danes Szopron na Madžarskem, trgovino. Nad vhodom vanjo je bilo pisano: **P. DOMACIUS P. TERGITIO NEGOTIATOR**. Bolj jasno kot tako! Ta napis je menda končal na njegovem grobu.

Iz tega napisa se da tudi sklepati, da je ta človek trgoval z 'domačo robo'.

V glavnem je bilo to blago, ki so ga prinesli gusarji Morlahi v Tergeste. V 'bolj-uncu' so to blago lepo 'oprli', da je šlo potem v prodajo kot *domače*. Taka vrsta 'pranja' se je ohranila v tržaškem pristanišču do nedavnega.

Rimljani so si torej zgradili najprej 'castrum', okoli katerega se je kasneje razvil 'oppidum' Tergestum. Tudi mandrač je bil obvezen, kajti po kopnem je bila zveza precej težavna. Danes so še delno vidne razvaline tega mesta od nekdanjega obrežja do vrha griča, ki je dobil ime po sv. Justu. Pitne vode ni bilo tam v bližini, zato so zgradili vodovod do doline Glinščice. Ostalo ga je zelo malo po tistem katastrofalnem potresu koncem 6. stol., kateremu je sledil cunami, ki je uničil tudi stari Tergeste. Če natančno pogledamo na *topografsko* karto, zlahka zasledimo pot, ki jo je opravila voda pred vodom v vodovod. Tam zgoraj pri *Dragi* je bil zbiralni hram; ustaljeno vodo so spuščali skozi *Železni porton* v *Strmi žleb* do drugega vodnega hrama pri *Botaču*, podobnega velikanskemu *sodu*. Od tu je voda šla naravnost v vodovod.

Zemljevid območja na katerem so Rimljani zgradili vodovod.

Malo bolj proti jugu naletimo na kraj Rabujez, kjer je bil do nedavnega mejni blok. Morda pa ni le naključje, da so Rimljani prve čase postavili mejo približno na istem mestu. Od tam naprej je bila Histria. Pozneje so prenesli mejo na reko Rižano, Formion za Grke in za Rimljane. Po tej 'reki' so splavljali hrastove hlode iz Hrastovelj tja do Kopra, kjer so jih spravljali na kupe (kope).

Ime reke Rižane lahko razumemo le, če primerjamo z raznimi toponimi v Dolomitih. Tam 'risa' pomeni žleb, po katerem spuščajo v dolino hlode posekanih dreves. Najbolj znan tak žleb je 'La gran risa', kjer je danes speljana ena od najtežjih smučarskih prog.

Zašli smo, vrnimo se v kraje, kjer smo se prej mudili.

Torej Histria in Histri. Od kod pa ti ljudje?

Grški pisec Skilaks piše: "Eneton 'ekhontai Thrakes 'Istroj legomenoi" → "Eneti, izseljenci iz Trakije 'Istri imenovani." Torej 'Enete, ki so prišli sem iz Trakije, to je ob spodnjem toku Donave (= 'Ister), so imenovali 'Istri. Kdaj pa naj bi se preselili, ni znano.

Trenja med 'Eneti 'Istri in 'Eneti Karni iz Tergesteja so očitno zelo stara zadeva; najbrž zaradi tega, ker so 'Istri pri Rabujezu (meji) *izterjavali* davek (raboto), podobno kot tam dol ob spodnji Donavi. Torej 'iztarjani'.

To trenje je zaznavno še dandanes, je ostalo v krvi.

Najbrž je bil to glavni razlog, da so tedanji *Tržačani* šli pomagat Rimljanom, ko so ti napadli Histre. Približno 40.000 Rimljanom se je pridružil okoli 3.000 domačinov. Kar nekaj let je bilo potrebno, da so jih premagali in podjarmili.

Grki so takrat pisali 'ISTROI, ki pa se lahko bere tudi IZ-STROI, kar je nekako povezano z 'izstrojiti, strojiti' kožo. V starem tržaškem narečju je bila v rabi beseda, ki je šla precej v pozabo, SCODER – po naše 'odreti kožo'. Ker pa so baje Histri prišli iz Trakije – tako je bil imenovan skoraj cel južni del Balkana – lahko ta izraz povežemo z USKUDAR-jem pri Istanbulu in z SHKUTARI ob Skadarskem jezeru, oba naziva sta zelo blizu ... izterjevanju ...

In če bi se zdaj malo sprehodili po Krasu?

Zdaj ni več tako pust in skalnat. Postaja čedalje bolj zelen, poraščen z drevjem, grmovjem in travo. In vedno bolj obdelan, vedno bolj rodovit. Da bi pa spet postal *Karousadion*, je zelo težko. Upajmo le, da ga ne uniči

človeška 'nespamet' oziroma lakomnost. To je zdaj tisto, kar najbolj grozi tem krajem.

Danes lahko opazimo le tu pa tam kak vrh griča, ki je skalnat: nanešeno kamenje, skorajda zidana gradišča ali kaštelirji, 'castellieri'. Če le pomislimo s kolikšno fantazijo so razni pisci obravnavali ta argument! Skoraj vsi prepričani, da gre za predrimljanska bivališča nekih domačinov, pogosto definiranih kot 'trogloditi'.

Da so bila to 'stalna bivališča', sklepajo po najdenih ostankih jedi, na primer kosteh ali lupinah školjk. Ne pomislijo ti pisci, da bi *moralo* biti dosti več teh ostankov, če bi zares kdo tam *stalno* prebival. Tudi pitna voda bi morala biti v bližini. Pa je ni. Brez vode je nemogoče živeti. Da bi si jo prinašali od 'ne-vem-kod', se mi zdi nesmiselno.

Pravijo tudi, da so to 'utrjeni' prostori, kamor so se zatekali in se branili sovražnih napadalcev. Teh je baje bilo zelo dosti, saj da so si bili v laseh tudi med sabo, od kaštelirja do kaštelirja. Tako fantazirajo.

Joj, koliko robe so nam *naflančali* razni tuji in naši učenjaki, (ti kot po navadi cepetajo za drugimi), ne da bi lastno 'pamet nucali'. Koliko škode so naredili in še delajo z razglašanjem 'našega barbarstva'!

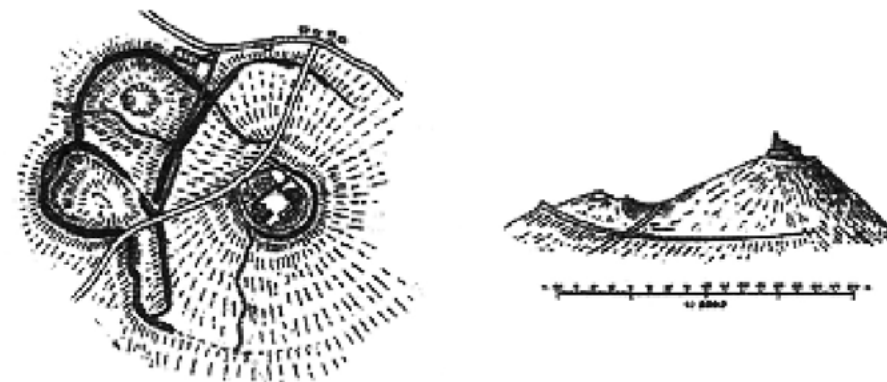
Če dobro pretehtamo to, kar so našli arheologi, pridemo do zaključka, da je bilo zelo malo teh kaštelirjev, kjer so ljudje zares živeli dalj časa. Večinoma gre za kraje, kamor so se zatekli občasno. To pa lahko pomeni samo eno: bili so zatočišča pred najhujšim sovražnikom – *požarom*. To je razvidno tudi iz dejstva, da je ponavadi najvišji del obzidja vedno na tisti strani, od koder piha burja.

Zdaj pa pogledjmo zadevo še z druge strani. Obzidje, kakršnega imajo kaštelirji, ne more kljubovati nobenemu človeškemu sovražniku, kajti porušiti se ga da kar z odlomljeno krepko vejo. Da ne govorimo o kakih izurjenih in dobro oboroženih vojaških enotah ...

Isto velja tudi za istrska gradišča, saj so si podobna.

Nekaj posebnega je bilo gradišče (kaštelir) pri Repentabru oziroma Colu. Carlo de Marchesetti²⁹ se je kot resen arheolog tudi precej ukvarjal

z raziskavo gradišč po Krasu in Istri. Med drugimi je narisal tudi tega na Colu.

Trojno gradišče Repentabor – Col (ital. Monrupino – Zolla); tloris in pogled iz jugovzhoda, po Marchesettiju "I castellieri ..."

Zdaj imamo opravka kar s tremi imeni: Col, Repentabor in Monrupino, ki je postalo uradno ime tega kraja. Kot po navadi so napisali ogromno fantastičnih razlag teh imen.

Col pravijo, da prihaja iz nemškega Zoll, to je carine. In če je ravno narobe? Zelo možno je, da so nekoč tukaj pobirali carino ali cestnino. Vsekakor pa imamo tu opravka s tremi ograjenimi prostori. Tista dva na nižji legi sta bila primerna za prenočevanje ljudi in živali, tisti na višji legi pa le ob kaki hujši nepriliki, kot v poznejših časih ob turških vdorih. Da bi se tam gori zbirali ljudje kot na taboru, je nesmiselno. Ljudska zbirališča so bila vedno na kar se da priročnem mestu. Barkolanski Tabor, na primer, je bil ne daleč od sedanje osnovne šole, *tan p'r vielb'h*.

Repen-tabor in Mon-rupin. Repen in rupin sta narečni 'vlaški' obliki za naše pečine ali ogromne skale. Drugo je samo po sebi razumljivo.

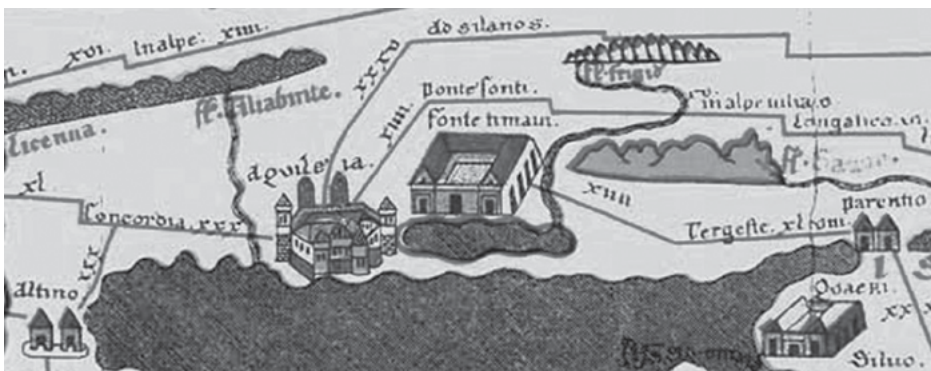
Blizu Gorice je vas z dvojezičnim imenom: Rupa-Peč.

podatke iz Tržaškega, Istre, Kvarnerja in drugih krajev. Raziskoval je bogato in pomembno železnodobno nekropolo v Sv. Luciji pri Tolminu (danes Most na Soči). Zbral je veliko podatkov o gradiščih na omenjenih področjih, ki jih je sistematično obiskoval. Leta 1903 je izdal knjigo *I castellieri preistorici di Trieste e della regione Giulia* (Predzgodovinska gradišča na Tržaškem in pokrajini Julija), v kateri je objavil topografske in slikovne podatke o vseh takrat poznanih gradiščih na tem območju.

V opombah: “*Hesperia: ‘Zahodna dežela, poetično ime za Italijo.’ Most čez Sontij: ‘... Bitka pri Soči je bila 28. avgusta 489 ...’ – Sirmij danes Sremska Mitrovica.*”

Žal mi je, toda moram opomniti na dve napaki v prevodu. ‘Venetiarum fines’ je ozemlje Venetov ne Venecije, kar pa ni eno in isto; ‘ad Pontem Sontii’ ni ‘most čez Sontij’ ampak kraj, ki ga najdemo tudi na ‘Peutingerjevem zemljevidu’³⁷ iz prib. III stoletja. Reke Soče takrat sploh še ni bilo. Nastala je komaj ob ‘drugem vesoljnem potopu’ okrog leta 589, ki ga omenja Pavel Diakon.

Izsek iz ‘Itineraria pincta’ – ‘Tabula Peutingeriana’ – Ponte’sonti pri Fonte timavi:

37 *Tabula Peutingeriana* je prepis starorimskega zemljevida, ki ga je izdelal nemški antikvar Konrad Peutinger v 16. stol. Natančnega datuma nastanka te listine ni mogoče določiti. Z vsjo verjetnostjo je nastajala postopoma skozi več stoletij in ni bila nikoli posodobljena. Ni na primer zarisanih nekaterih cest, ki so nastale okoli leta 109 pr. Kr. in je označeno mesto Pompeji, ki je izginilo leta 79, kar bi postavljalo izvedbo mape pred ta dva datuma. Toda z medaljo je označeno mesto Kostantinopol, ki je nastalo leta 328, kar bi postavljalo zapis v četrto stoletje. Iz tega se da sklepati, da je delo nastajalo v več obdobjih, verjetno po deželah, a novi prispevki so se samo dodajali starim, ki se niso izpopolnjevali. Avtorji so bili torej različni, a danes izvedenci menijo, da je treba pripisati zemljepisno zasnovo dela Agripi in na tej osnovi naj bi nato razni pisarji dali listini obliko itinerarija. Leta 1265 je anonimni menih delo prepisal in ta izvedba je leta 1507 prišla v roke Peutingerju. Ta ga je pripravil za tisk, a popolna izdaja je izšla šele 51 let po njegovi smrti. Trenutno se nahaja v Dunajski Hofbibliothek pod imenom Codex Vindobonensis. Tabula ni zemljevid v današnjem pomenu besede, ker ne prikazuje oblike ozemlja v sorazmerju z dejanskim obsegom. Narisane so le rimske ceste z imeni krajev in razdaljami med njimi, kar bi po današnjih merilih bolj ustrezalo turističnemu vodniku po rimskem cesarstvu. V tistih časih so se take turistične karte imenovala itinerarium in so bile precej skromne. To karto so pa uporabljale rimske legije med premiki iz enega oporišča do drugega, zato prinaša tudi imena manjših krajev, ki so nudila prenočišče in preskrbo. (Vir: Wikipedija)

Sv. Kolumban, irski misijonar, je leta 612 imel namen iti v Karantanijo, pa se je premislil. Iz življenjepisa *Vita S. Colombani* samo par besed: “*termini Venetiorum, qui et Sclavi dicuntur...*”, kar pomeni “*ozemlje, dežela Venetov, ki se tudi imenujejo Sclavi*”.

Fredegarii Chronicon se nanaša na obdobje med l. 590 in 660, vedno približno. ‘Sclavi coinomento Winedos’ se nanaša na prebivalce Karantanije. Fredegarij, ki je bil doma bolj s severa, jih je poznal ‘coinomento = z drugim istočasnim imenom’, tj. kot ‘Winedos’, njihovo ozemlje pa kot ‘marca Winedorum’. Od tu nemški izraz *Windisch...*

Iz virov, nastalih v naslednjih stoletjih naj navedem le nekaj primerov: ‘in Sclaborum montibus’, ‘in finibus Sclaviniae’, ‘in partibus Sclaviniae’, ‘territorium in Sclavinia’, ‘Osbaldis episcopus Sclavorum’.

V virih pisanih v grščini najdemo oblike kot Sclabenoj, Sclabonoi in Sclaboi, v onih v latinščini pa Sclaveni in Sclavi. Ta poimenovanja ustrežajo današnjemu izrazu Slovani. Ni še nobenega razlikovanja med narodi in jeziki. Zato se mi zdi, da venetofili malo prezgodaj uporabijo ime Slovenci. Tudi izraz *Slovani* ni na pravem mestu, ker je bil *izmišljen* šele pred manj kot dvestotimi leti.

Narodi in jeziki.

Že dolgo mi roji po glavi: “*V katerem jeziku so govorili Goti?*” Jordanes navede kar precej osebnih imen, ki so še danes v rabi pri Slovanih. Je bil morda tudi jezik neko ‘slovansko narečje’? Tudi tega jezika ni več. Isto velja za Langobarde. Kako so govorili? Niti o njihovem jeziku se ne ve ničesar. Pavel Diakon pravi, da so bili Germani po rodu. Tudi o teh je znanega zelo malo, zdi se pa, da vsa *germanska* plemena niso uporabljala istega jezika. Rimljani so dostikrat prišli v stik z njimi. V latinščini je ‘germanus’ rabljen v smislu ‘frater’, to je ‘brat’ – v prenesenem pomenu tudi ‘sorodnik’.

Navajanja virov, ki se tičejo omembe naših prednikov, bi bilo zadosti, najbrž še preveč. Moram pa navesti še zadnjo omembo, ki sem jo staknil v že omenjeni knjigi ruskega zgodovinarja Venelina. Gre za Dialogue, ki jih je napisal Caesarius Nazianzenus, zdravnik na dvoru v Bizancu, okrog leta 360. Zame je to najstarejša, torej prva omemba v latinščini: “*... Sclaveni et Phisonitae, qui et Danubiani appellantur, ...*” → “*... Sclaveni in Fizoniti, imenovani tudi Danubijci (Podonavci), ...*” Živel so torej pri Donavi.

Kot zaključek k tej diskusiji o priseljevanju naših 'ta starih' naj navedem še dva stavka dr. Grafenauerja:

“O času naselitve Slovanov v Vzhodne Alpe in zgornje Posavje nimamo neposrednih sodobnih virov.” (V komentarju Zgodovine Langobadov).

“Prelom, ki se ga spominjamo, pomeni nič več in nič manj kot rojstno uro slovenskega naroda, začetek njegovega nastajanja ne pa doselitev iz kake druge njegove prejšnje domovine.” (Iz ARHEO Glasilo Slovenskega arheološkega društva, 10/1990).

Gre za neki 'prelom' (?) v šestem/sedmem stoletju.

Gre za tisočstiristoletnico rojstva slovenskega naroda.

Je sploh mogoče določiti rojstni dan nekega naroda?

Zdi se mi kot, da bi moralo veljati pravilo, da nekdo obstaja samo od tedaj, ko je bilo njegovo ime nekje zapisano črno na belem ali je prišlo v javnost. Torej mene ni na tem svetu, dokler me ne vpišejo z nekim imenom v neki seznam. In če me vpišejo, ko imam že šestdeset let? Pomeni, da me prej ni bilo na tem svetu? Kaj pa, če so me ljudje medtem poznali pod kakim drugim imenom?

Ali ni bilo prav tako z našimi predniki?

Venetofili in venetofobi

Drugo sporno poglavje med venetofili in venetofobi je tisto o imenih, ki jih najdemo na zemljevidih širom po Evropi. Pristaši priselitvene teorije se trdno držijo načela, ki ga je že stari Fran Miklošič jasno povedal, “da je mogoče uveljavljati etimološko razlago ozemeljsko vezanih imen (hribi, vode itd.) ‘le v okviru tistih jezikov, za katere je neodvisno od teh etimologij mogoče dokazati, da so živeli na ozemlju teh imen’.”

Tako omejevalno načelo je zelo težko sprejeti.

Tudi kontradiktorno je, kajti če že poznamo jezik, ki je bil na določenem ozemlju v rabi, ni bistveno najti 'etimološko razlago'. Lahko služi le kot dodaten dokaz. Prof. dr. A. Perdih pristavi tole: “Miklošičevo pravilo je postavljeno tako, da preprečuje ugotavljanje vsega ozemlja, ki ga je nekoč morebiti zasedalo slovensko govoreče prebivalstvo.”

Če pomislimo, da je prof. Wilhelm von Humbolt skoraj dvesto let od tega zapisal takole: “S pomočjo krajevnih imen, najstarejših spomenikov, nam že zdavnaj izumrlo ljudstvo pripoveduje o svoji usodi, samo prisluhniti je treba.”

Jezikoslovec Mayer-Lubke je dodal: “Toponimi so podoba ljudstva, ki je živelo pred nami.”

Torej dober *posluh* in dober *vid*! Ali še kaj drugega?

Leta 1903 je francoski zgodovinar Gallois izrazil svoje mnenje: “*Pustimo ob strani knjige in papirje, upoštevajmo sporočila, ki jih črpamo iz dežele same.*”

Še en argument venetofobov proti venetofilom je popolno pomanjkanje »metodike« pri raziskavah in študijah.

Metodika je torej očitno pomembnejša od argumentacije.

Če bi se držal metodike, H. Schliemann ne bi nikoli našel mitične Troje. Še prej kot jo je šel iskat, so ga vsi 'učenjaki' zasmehovali in imeli za 'norega'. On pa je bil 'trmast' in – na srečo – zadosti 'bogat', da mu je ta podvig uspel.

Albert Einstein je pri neki debati pripomnil, da 'brez kančka fantazije niti znanost ne pride daleč'. Prepričan sem, da je imel v mislih – pod pojmom 'fantazija' – tudi intuicijo, tisti notranji glas, ki pride iz podzavesti in ga navadno ne upoštevamo, vsaj ne zadosti.

Sporni argument so torej zemljepisna imena, na katera naletimo izven današnjega slovenskega jezikovnega prostora. Teh pa je toliko, da dvomim, da je komu uspelo navesti prav vse.

No in kje vse najdemo ta imena?

Začnimo s Furlanijo, predvsem Karnijo, gremo skozi celo deželo Veneto, preko Gornjega Poadižja (Alto Adige) – Južne Tirolske do Lombardije. Na severni strani Alp od Avstrije preko južne Nemčije do vključno Švice. Posamezne primere najdemo tudi dlje.

Gre za imena, ki imajo že sama po sebi, če gremo po našem posluhu, neki pomen; isto velja tudi za popačena ali prevedena imena. Vzemimo v poštev, recimo, besedo PEČ, ki pomeni pečino, veliko skalo. Na zemljevidu je ne najdemo, v govorici domačinov pa. *Ampezzo* na primer je *Ampeč*. Če to napišemo po starogrškem načinu 'Ampeč, razčlenimo in beremo po že omenjenem sistemu, dobimo pravi pomen: JAM-PEČ je kraj, ki se nahaja pod neko pečino, velikansko skalo, ki *jamči* gotovo zavetje.

Nekoliko spremenjeno PEČ najdemo v raznih PIZ, PIZZO, v zgrešenem prevodu pa FORNO, FORNI ipd., podobno kot se je zgodilo z 'čaran – črn', ki so ga prevedli v vse jezike.

Naše zgodovinarje take reči ne brigajo, niso pomembne.

Preveč dolgočano bi bilo, da bi tu analiziral celo vrsto imen; če koga zanimajo, naj malo pogleda po zemljevidu ali pa pobrskajo po raznih revijah. Našel jih bo na pretek. Tudi že omenjeni L. Verbovšek jih veliko predstavi v knjigi *Komu (ni)smo tujci?*

Tako smo prišli do zelo važnega vprašanja: “*Kdo in kdaj je dal ta imena po tem obširnem prostoru, če so naši ‘ta stari’ prišli samo do Vzhodnih Alp šele v 6. stoletju, kot pravijo naši zgodovinarji?*” In še nekaj: “Kako to, da so se naselili najprej po gričevnatem območju in šele potem ‘silili’ v doline, kot piše v komentarju k *Zgodovini Langobardov* in drugod?”

Zelo čudno, saj so prej bili vajeni živeti večinoma v močvirni ravnini!

Vsekakor pa ravno *narobe* kot pri običajnih naselitvah.

Navedel sem že nekaj virov, ki omenjajo prebivalce od Panonije proti zahodu kot Sclavi ali Sclaveni še precej pred usodnim 6. stoletjem. Po dolgoletnih raziskavah sem prišel do prepričanja, da gre v glavnem za tukaj že stoletja bivajoče miroljubne kmetovalce, ki so utrpeli občasne vdore in prehode bolj ali manj številnih ‘vojaških enot’ in kljub vsemu preživeli. Preživeli oni sami in njihov jezik, ki je bil podoben, če ne enak tistemu, ki je bil v rabi od pamtiveka, pa vse do danes, na celotnem omenjenem alpskem območju. K temu je treba prišteti še ozemlje ob severnem delu Jadrana in Panonijo. Precej zanesljivo potrdilo o tem sem našel, ne dolgo od tega, v že navedeni knjigi ruskega zgodovinarja Jurija I. Venelina z naslovom *Starodavni in današnji Slovenci*. Najzanimivejše pa je to, da on stalno uporablja termin SLOVENI, za vse slovanske narode – plemena po njegovem. Različica SLOVANI je bila namreč ‘izumljena’ kasneje. On je ni poznal.

Ko človek prebere to knjigo, se mu obzorje neverjetno razširi, razna pojmovanja dobijo dosti širšo razsežnost.

Slovenija kot domovina Slovenov, po dognanjih avtorja, obsega ogromno ozemlje: poleg omenjenega alpskega ozemlja vključuje celotno Panonijo, ki sega na jugu do Dalmacije. V raznih obdobjih, pravi, je prebivalstvo bilo omenjeno z različnimi imeni, po eni strani odvisno od pisateljevega jezika, po drugi pa po ozemeljskih ali druge vrste značilnostih. Naj navedem primer.

Na skrajnem zahodu tega ozemlja, nekako Švica, Tirolska in še kaj, je od prvih grških zapisov imenovana: RETIA – prebivalci RETOI ali RAITOI. Rimljani so prevzeli ti imeni: RETIA in RETI, kasneje pa so začeli pisati: RHETIA in RHETI ali ROETI, gotovo zaradi posebne izgovarjave R, ki je potem prešla v francoščino in angleščino.

Na kratko povzamem njegovo razlago: “V stari grščini je RETOR ali RETOUS pomenil govornika, nekoga, ki govori – SLOVO je ‘beseda’, SLOVEN je tisti, ki govori – zatorej RETI = SLOVENI.” V današnji pisavi: “Retijci ali Slovenci je eno in isto.” Torej gre le za grški prevod.

Če denemo skupaj pisavo in izgovarjavo, lahko latinsko RETIA beremo ‘recija’ in posledično pišemo ‘Rezija’. Na ta način pridemo do druge razlage imena: “*Prebivalci te dežele so odrezali vezi, se znebili jarma nekoga drugega.*” Lahko bi jih povezali z Veneti oz. Beneti, Buneti, ki so se spuntali nadvladovalcu. Rezija tu pri nas pa je gotovo bila od zmeraj ‘odrezana’ od preostalega sveta.

Če gremo od Retije proti vzhodu, naletimo na Norik – o tem sem že nekaj povedal – in pridemo do Panonije. Omenil sem že, da Venelin in nekateri sodobni ruski zgodovinarji smatrajo za nekdanjo ‘domovino’ neko deželo pri Donavi, kar izhaja tudi iz ruskega ustnega izročila, in jo istovetijo s Panonijo. Avtor navede obširno ‘sporočilo’ Diona Cassija, ki je bil upravitelj te pokrajine od 227. do 229. leta:

“Panonci prebivajo od Norika do Donave (med Norikom in Donavo) proti jugu do dalmatinske meje, na črti Dalmacija – Evropa. Živijo zelo bedno zaradi nerodovitne zemlje... in ostre zime. ... Panonci so najpogumnejše ljudstvo, kar jih poznam. ... govorim iz lastne izkušnje, saj sem bil njihov upravitelj. ... Panonci (Pannoni) so dobili svoje ime po tem, ker so po običaju svoje dežele krojili in šivali iz platna vrhnja oblačila – obleko z rokavi, ki jo imenujejo pan. Ali so se imenovali po njej ali po čem drugem?”

Od tod da je grška beseda ‘pannous’, ki je potem prešla v latinščino kot ‘pannus’ s pomenom krpa, kos blaga. Sledi dolga razprava in razlaga na osnovi ‘pan’, ‘župan’ itd.

Osebnostno sem bolj naklonjen tej razlagi: “*Sosedje, ki po navadi morajo vedno zafrkavati sosede, kakor so dali ime Norci, Rimljani pa zapisali Norici, tistim ‘veseljakom’, kot sem že omenil, so pravtako poimenovali njihove sosede Pamnonce, ker so bolj ‘pamet nucali’.*”

Da pa so bili pogumni in bojeviti, je prav gotovo.

Bizantinci so prebivalce južnega dela Panonije klicali ‘sclabonoi’ češ, da so ‘zelo slabi’, ‘zelo žleht’.

Od tam je prišlo kar nekaj rimskih cesarjev, oklicanih od lastnih legij. ‘Sclaboi’, ‘žleht’ ljudje pa so bili oni, ki so živeli nekoliko vstran, ne v neposrednem stiku z Bizantinci.

Za časa cesarja Oktaviana Augusta se je rimski Cesarstvo začelo raztegovati postopoma čez celo Panonijo. Donava je postala državna meja. Domačini, ki niso hoteli biti podložni, so se izselili. Čez Donavo so šli tudi tisti (morda eno plemo), ki se sedaj imenujejo Slovaki, njihov jezik pa je ostal slovenski in njihove žene Slovenke.

Pellegrini, G. B., Prosdocimi, A. L., **La lingua Venetica**, Istituto di Glottologia dell'Università di Padova, 1967.

Plutarh, **Življenje velikih Rimljanov**, DZS, 1950.

Steenwijk, Han, **Mali bisidnik za tō jošt rozijanskē pisanē / Piccolo dizionario ortografico resiano**, CLEUP Padova, 2005

Tomažič, Ivan, **Slovinci – Kdo smo? Od kdaj in od kod izviramo?**, Editiones Veneti, 1999

Venelin, Jurij, **Starodavni in današnji Slovinci**, Amaliotti & Amaliotti, 2009.

Verbovšek, Leopold, **Komu (ni)smo tujci?**, Jutro, 1995

Vuga, Lucijan, **Davnina govori**, Jutro, 2003

Vuga, Lucijan, **Megalitski jeziki**, Jutro, 2004

Žunkovič, Davorin (Martin), Verbovšek, Leopold, **V sencih zgodovine**, Jutro, 1998

ARHEO 10/1990, Arheološka obvestila/Glasilo Slovenskega arheološkega društva.

Etruščani in Veneti, Drugi venetski zbornik, Editiones Veneti, 1995.

Izvor Evropejcev, Zbornik tretje mednarodne konference Staroselci v Evropi, Ljubljana: Jutro, 2005

Razni avtorji, **Zgodovina Slovencev**, Cankarjeva založba, 1979.

Universo – La grande enciclopedia per tutti, Istituto geografico de Agostini, 1966.

V nova slovenska obzorja z Veneti v Evropi 2000, Tretji venetski zbornik, Editiones Veneti, 2000.

Z Veneti v novi čas, Odgovori – Odmevi – Obravnave (Zbornik 1985-1990), Editiones Veneti, 1990.

Angel Martelanc in njegovo iskanje slovenske zgodovine

Angel Martelanc izhaja iz stare slovenske družine, ki je v Barkovljah pustila sledove od leta 1400. Doma se je govorilo barkovljansko in po očetovi poroki z Dolenjko dolenjsko, družina pa je bila razgledana in zavedna. Oče je obiskoval realno gimnazijo, poznal pet ali šest jezikov in privlačilo ga je zvezdoslovje. Bil je obdarovan s podjetniško žilico, politično pa je pripadal socialdemokratski ideji. Očetova sestra Amalija, splošno poznana kot »učiteljica Malči«, je bila pod staro Avstrijo učiteljica v slovenski šoli in gojila preprosto, srčno krščanstvo. Šlo je za kulturno, narodno, versko čutečo, odprto družino, v katero sta se je najprej rodila Angelova sestra Nada, ki se je ljudje radi spominjajo zaradi njenega kulturnega in verskega udejstvovanja, nato še on, svobodni raziskovalni duh in avtor pričujoče knjige.

Angel se je rodil 12. avgusta 1935 očetu Angelu Martelanc in materi Amaliji Kurent v Šentrupertu na Dolenjskem. Mati ni imela višjih šol, bila pa je razgledana in pametna, medtem ko je bil oče poslovec, ki je svojo priložnost odkril v nastajajoči industriji predelave rib in pred 2. svetovno vojno vodil tovrstno tovarno v Trogirju. Tam je Angel preživel svoje otroštvo in v vojnih letih nekako skrpal prve razrede osnovne šole. Leta 1946 pa se je družina vrnila v Barkovlje, kjer se je vpisal v 1. razred slovenske nižje srednje šole, nato pa na realno gimnazijo, danes Znanstveni licej Franceta Prešerna v Trstu, kjer je leta 1954 maturiral. Čas šolanja je sovpadal z obstojem Svobodnega tržaškega ozemlja, ko je bila leta 1954 Cona A, v katero so Barkovlje spadale, priključena k Italiji. V tem letu se je mladi fant odločil za nadaljevanje študija v Ljubljani. Najprej se je vpisal na Fakulteto za gradbeništvo in nato na Fakulteto za arhitekturo, vendar je študij pri enaindvajsetih letih opustil in se zaposlil.

Njegova največja želja je bila namreč letenje. Za kariero pilota pa je bil tedaj prestar in edina možnost je obstajala preko specializacije za telegrafista. Zato se je po vrnitvi v Trst odločil za tovrstni tečaj, kar naj bi bilo odskočna deska za poklicno pot pilota. Leta 1958 je pridobil mednarodno priznано spričevalo za radiotelegrafista prvega reda (Certificato internazionale di radiotelegrafista di prima classe). Letenje pa se mu je malo zaradi

ljubezni, malo zaradi ponudbe donosne službe pri družbi Italcable, znova izmaknilo. Leta 1963 pa je družba potrebovala obnovo koncesije z državo, kar je prineslo prenos glavnine poslovanja na sedež v Rimu in za mladega radiotelegrafista je to pomenilo preselitev. Ker pa si je tedaj že ustvaril dom in družino, je raje sprejel premestitev k telefonski družbi SIP v Trstu, kjer je ostal do upokojitve leta 1990.

Po upokojitvi, ki jo je dočakal pri 55. letih sredi vitalnega obdobja, se je lahko posvetil proučevanju zgodovine. Podzavestno je namreč dojemal, da z zgodovino, ki smo se je učili v šolah, nekaj ni v redu. Kako je namreč mogoče, da so naši predniki kmalu po svoji priselitvi kot barbari kar naenkrat vzpostavili tako mogočno in obsežno državo Karantanijo, ki je segala od Jadrana daleč na alpsko območje, na obdonavske ravnice in proti osrčju Evrope? V roke je dobil knjigo *Veneti, naši davni predniki* avtorjev Mateja Bora, Jožka Šavlija in Ivana Tomažiča in pustolovščina, ki jo poznajo mnogi, ki so se podali na pot odkrivanja nepoznanih delov slovenske zgodovine, se je začela.

Obdobje odkrivanja je sovpadalo s težko boleznijo Angelove žene Evice Znidarsic, ki je leta 2005 po mučnem in napornem prizadevanju preminila. Za tem se je avtor posvetil študiju zgodovinskih virov. Najprej je iskal po slovenskih virih. Obiskoval je knjižnice in brskal po literaturi, a o starejši zgodovini Slovencev ni našel ničesar. Nato je segel po italijanski literaturi. V tem času je spoznal prijatelja Claudija Gustina, ki je sodeloval pri izdaji različnih knjig o tržaških rajonih in bližnji okolici in posedoval veliko število arhivskih virov. Tudi prijatelja je zanimala slovenska zgodovina, a je v nasprotju z Angelom obiskoval italijanske šole in živel v italijanskem okolju. Med njima se je razvilo plodno sodelovanje.

Zavzeto sta proučevala zgodovinske vire in si izmenjevala podatke, poleg tega je Gustin opravil tudi pomembno delo v raziskovanju lokalnih arhivskih virov in arheoloških raziskav. Proučila sta vse, kar jima je prišlo pod roke, od dela *I Veneti* Loredane Capuis, del *Storia dei Greci* in *Storia di Roma* Indra Montanellija, pristnega potomca Etruščanov, do knjige *La lingua venetica* avtorjev Giovannija Battiste Pellegrinija in Alda Luigija Prosdocima, raziskav Raffaella Battaglie in drugih. Nato sta segla po starejših virih. Pri piscih, kot so Plutarh, Julij Cezar, Plinij, Jordanes, Pavel Diakon, sta avtorja zanimala predvsem prevod in tolmačenje podatkov, ki se nanašajo na naše prednike. Angelu je pri tem služilo znanje latinščine, ki ga je pridobil na realki, in kmalu je postalo jasno, da so slovenski prevodi

večkrat netočni ali pa da naši avtorji kot točna prevzemajo tuja netočna tolmačenja. Nепreverjeno povzemanje v škodo slovenske zgodovine se je pojavljalo pri akademskih avtoritetah, kot sta Žiga Šmit in Bogo Grafenauer, in vprašati se je bilo, ali je zgodovina, ki jo pišejo danes, prava.

Tako sta nekaj let sta proučevala, leta 2008 pa se je Angel lotil pisanja. Najprej je bilo besedilo napisano v italijanskem jeziku in namenjeno italijanskim sodržavljanom, nato se je preusmeril v pisanje za slovenskega bralca. Osnovno gradivo se je postopoma dopolnjevalo do leta 2014, ko je že dobilo zaključeno obliko in bilo opremljeno z dostopno slikovno opremo. Avtor je iskal poti in načine, da bi njegovi izsledki prišli do bralcev, a to v tistem času ni bilo čisto enostavno.

Zamejstvo na pionirska dela, ki so sledila tako imenovanim venetologom Ivanu Tomažiču, Jožku Šavliju in Mateju Boru, ki so v Sloveniji med neodvisno raziskovalno srenjo po letu 2000 dosegla velik zamah, še ni bilo pripravljeno. Daleč pred časom je svoje delo *Skandinavski izvor Slovencev* leta 1967 v Trstu izdal svobodni mislec Franc Jeza, osrednja idejno obarvana pola slovenske skupnosti v Italiji pa sta v glavnem sledila kulturni in narodnostni politiki slovenskih državnih ustanov. Raziskovanje tako imenovanega staroselstva je šele trkalo na vrata tržaških kulturnih ustanov in medijev.

Ena prvih lastovk na Tržaškem je bil radijski niz o sporočilih istrskega govora Šak, šak je delala, ki sem ga pod uredništvom Loredane Gec pripravila sama za Radio Trst A. Niz je predstavljal neke vrste zapozneno nadaljevanje nizov o istrski kulturi iz 90. let, vendar pri poslušalcih ni dosegel srčnega odziva kot prvi sklopi oddaj. Bila je ena izjema. Kot odmev na 16 oddaj iskanja starih sporočil v ljudskem govoru Istre se je urednici oglasil poslušalec Angel Martelanc. Srečala sva se in predstavil mi je svoje delo. Pred menoj je stal pravi samorastniški hodec slovenske skupnosti iz Trsta.

Naša študijska krožka Istrske teme in Beseda slovenske Istre, ki se ukvarjata s slovenskim staroselstvom v Istri, Angelu Martelancu nista mogla pomagati pri samostojni izdaji publikacije. Je pa v tistem času bil v pripravi zbornik *Slovensko staroselstvo in Istri*, ki je avtorju omogočil objavo prvega dela gradiva. Jeseni leta 2015 je bil zbornik predstavljen najprej v prostorih Svetovnega slovenskega kongresa v Ljubljani, nato pa v začetku 2016 še pri Društvu slovenskih izobražencev v Trstu in Angel Martelanc je tedaj kot eden avtorjev prvič tudi ogovoril obiskovalce. V Ljubljani je spoznal tudi založnika Staneta Kodriča, ki s svojo založbo Jutro izdaja tudi domoznanske

in zgodovinske knjige. Leta 2017 je izšlo tudi *Slovensko staroselstvo in Istri II.*, v katerem je zagledal luč sveta 2. del Martelančevega besedila, objavo zadnjega dela pa je prehitela novica o samostojni izdaji pričujoče knjige pri založbi Jutro.

Od leta 2014 se je vsebina vseskozi dopolnjevala. In kaj imamo pred seboj? Knjiga *Razmisleki o naši preteklosti* je spraševanje ali je naša zgodovina prava. Avtor začne z objavo o arheoloških najdbah na Dolenjskem in se nato s strani v stran, od najdbe do najdbe, od vira do vira pomika skozi prostor, kjer so živela ljudstva z jezikom in kulturo, ki ju kot mnogi drugi sodobni raziskovalci tolmači in razume preko slovenske dediščine in izročila. Vrača se k starim klasičnim virom, jih preverja in jih tolmači s stališča današnjega vedenja. Na novo razmišlja o izpeljavah, smiselnem oblikovanju besed in imen, vse po zdravi pameti in logični povezavi časa, načina življenja, domnevni tehnološki opremljenosti in gospodarski dejavnosti, premikih in osvajanju, filozofiji proizvajalcev in osvajalcev, kar ga na koncu pripelje do zaključka, da so imeli naši predniki pred par tisoč leti enako raven pismenosti in kulture kot Grki in Rimljani. Tako je vsaj intimno prepričanje avtorja, do katerega pa bo prišel tudi marsikateri bralec, ki bo sledil branju in njegovemu spraševanju. Podobna vprašanja se porajajo vsakemu proučevalcu zgodovine, bodisi to nekoč ali danes in naj gre za zapisovalca tekočih dogodkov ali pisca, ki za nazaj poustvarja zgodovino svojega in s tem tudi drugih narodov. Svoje odgovore na vprašanja dajejo vsi zgodovinopisci državotvornih 'zgodovinskih' narodov. No, z izjemo nekaterih, ki povzemajo narodno zgodovinopisje drugih, med katerimi smo tudi Slovenci.

Odlike avtorja so na eni strani razgledanost, poznavanje več jezikov z latinščino vred, seznanjenost z novejšo literaturo, na drugi pa samosvojest in neodvisni, svobodni duh ter razmišljanje z lastno glavo. Kot je rekel ob priliki avtor sam: *"Pri tem delu moraš imeti znanje, poznati moraš stari govor in njegove besede in imeti moraš malo domišljije."* Pri Martelancu ob dobrem pregledu nad staroselskimi najdbami izstopa prav smelo tolmačenje imen splošnega in krajevnega značaja.

S tem se pridružuje vrsti sodobnih avtorjev, ki s svojega zornega kota, na osnovi lastnih znanj in poznavanja krajevnih narečij raziskujejo izvore besed in se odkrivanja starejše zgodovine lotevajo preko jezika. Nekateri zaključki so bolj utemeljeni, drugi manj, eni so bolj smiselni in logični kakor drugi, nekateri so skladni in dopolnjujejo, drugi gredo vsaksebi. Vsaka stvar posebej pa je pomembna. Lahko bi rekli, da je sedanje

raziskovanje starejše slovenske zgodovine, ki ga opravljajo neodvisni slovenski raziskovalci – med njimi dovršen del tehnično podkovanih avtorjev in poznavalcev starih ljudskih govorov –, v fazi evidentiranja in presejevanja virov, podatkov, predpostavk in zaključkov. V tej fazi je – še posebej zaradi velikih praznin, uničenih virov in nekritično sprejetih trditev – pravzaprav pomembno zabeležiti in preveriti vsakršno prvino ne glede na ujemanje s sedaj veljavno teorijo in ne glede na to, da se nam določene povezave in razmišljanje zdijo »nemogoči«.

V delu Angela Martelanca bomo našli veliko: obilo virov, podatkov, slikovnega gradiva, novih izhodišč in zaključkov. To je samorastniško delo razgledanega in, kot sam pravi, uporniškega duha, ki so ga na realni gimnaziji naučili, da imaš glavo zato, da jo uporabiš. In da ne boste mislili, da uveljavljeni pisci, ki se jih danes učimo v šoli, pri svojem delu in izpeljavah niso uporabljali domišljije. Željà in domišljije. Ko se danes neodvisnim raziskovalcem očitata nestrokovnost ali pomanjkljivosti pri utemeljevanju, je priložnost, da se iste standarde uporabi pri preverjanju trditev v debelih knjigah. Poskusite to – zelo boste presenečeni.

Leda Dobrinja

Kazalo

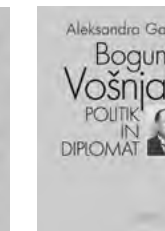
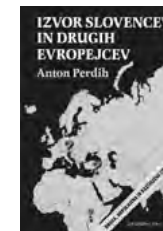
Je naša zgodovina 'ta' prava?	5
Razmišljati boli.	7
<i>Morda se bo kdo vprašal od kod ime NORICUM.</i>	10
Galci, Kelti in še kaj	11
<i>Kelti in Galci – kdo so bili?</i>	12
<i>Zdaj pa kratek intermezzo v zvezi z 'goloto'.</i>	16
<i>Le še nekaj besed o LANGOBARDIH.</i>	16
<i>Zdaj pa napravimo še en korak nazaj – v času, seveda.</i>	17
Mitsko popotovanje 'Enetoi' v naše kraje	19
<i>So morda bili ti 'Enetoi prvi prebivalci v teh krajih?'</i>	19
Venetski črkopis	26
Vlahi?	35
Kaj vse so našli v kraju 'Ateste?'.	38
Etruščani, Raseni ... danes Toskanci	43
Padova in okolica	45
Kar – čar, karan – čaran	49
Sorodnost (v)enetskega, etruščanskega in starogrškega črkopisa.	53
<i>Koliko so si črkopisi podobni</i>	53
<i>Še en zanimiv napis</i>	55
<i>V Dolomite – v čarobni Cadore.</i>	57
Karnija in stari verski obredi	63
Skok na Koroško	67
No, končno smo prišli do naših krajev!	69

V Posočju najdemo tudi nekaj	71
Tergeste pred Rimljani	74
Oglej, Aquilea, 'Akyleia, Jakleja	77
Okolica Trsta do Istre	79
In če bi se zdaj malo sprehodili po Krasu?	81
Situle – Ari-ji	84
Langobardi, Pavel Diakon in historija	88
Goti in Jordanes	94
Narodi in jeziki.	99
Venetofili in venetofobi	100
Kdo so bili pravzaprav Germani?	104
Še kako pojasnilo, dopolnilo in osvežitev spomina	110
Viri	121
Leda Dobrinja: <i>Angel Martelanc in njegovo iskanje slovenske zgodovine.</i>	123

I. STAREJŠA ZGODOVINA

Anton Perdih: IZVOR SLOVENCEV IN DRUGIH EVROPEJCEV, II. dopnjena in razširjena izdaja	9789616746933
Leopold Verbovšek: KOMU (NI)SMO TUJCI, Knjiga izzivov	9789616006224
Davorin Žunkovič – Leopold Verbovšek: V SENCI ZGODOVINE	9789616006576
Leopold Verbovšek: DANES, IZ VČERAJ ZA JUTRI	9789616433266
Lucijan Vuga: DAVNINA GOVORI, Slovenci že od kamene dobe na sedanjih ozemljih	9789616433259
Lucijan Vuga: MEGALITSKI JEZIKI, Teorija kontinuitete in megalitski jeziki	9789616433372
Lucijan Vuga: VENETI V TROJI, So Homerjevi Veneti – Hetiti?	9789616433648
Ivo Petkovšek: BELINOV KODEKS, Kdo nam je ugrabil Belina?	9789616433563
Ivo Petkovšek: SANSKRT IN SLOVENŠČINA, Poljudni pojasnilno primerjalni zgodovinski besednjak	9789616433938
Ivo Petkovšek: SLOVENCİ IN GRAAL	9789616746175
Vinko Vodopivec: STAREJŠA SLOVENSKA ETNOGENEZA	9789616746427
Vinko Vodopivec: JEZIKOVNI TEMELJI STAREJŠE SLOVENSKE ETNOGENEZE	9789616746410
Vinko Vodopivec: RAZBIRANJE ILIRSKIH NAPISOV	9789616746533
Vinko Vodopivec: SLOVENCİ PRAPREBIVALCI EVROPE	9789616746656
Jože Rant: IMENA ODKRIVAJO ZGODOVINO, Nekaj jezikovnih dokazov o avtohtonosti Slovencev v Vzhodnih Alpah in okolici	9789616746502
Matjaž Anžur: VOJAŠKA ZGODOVINA BODOČIH SLOVANOV	9789616433778
Veneti v etnogenezi srednjeevropskega prebivalstva, Zbornik 1. konference Korenine slovenskega naroda – 2001 (1. zbornik)	9789616433068
Praprebivalstvo na tleh Srednje Evrope, Zbornik 2. konference Korenine slovenskega naroda – 2002 (2. zbornik)	9789616433228
Sledovi evropske preteklosti, Zbornik 2. konference Korenine slovenskega naroda – 2003 (3. zbornik)	9789616433341
Staroselci v Evropi, Zbornik 3. konference Korenine slovenskega naroda – 2005 (4. zbornik)	9789616433518
Evropski staroselci, Zbornik 5. konference Korenine slovenskega naroda – 2006 (5. zbornik)	9789616433754
Izvor Evropejcev, Zbornik 6. konference Korenine slovenskega naroda – 2008 (6. zbornik)	9789616433839
Izvor Evropejcev, Zbornik 7. konference Korenine slovenskega naroda – 2008 (7. zbornik)	9789616746052
Izvor Evropejcev, Zbornik 7. konference Korenine slovenskega naroda – 2009 (8. zbornik)	9789616746304
Izvor Evropejcev, Zbornik 8. konference Korenine slovenskega naroda – 2010 (9. zbornik)	9789616746472

Izvor Evropejcev, Zbornik 9. konference Korenine slovenskega naroda – 2011 (10. zbornik)	9789616746526
Izvor Evropejcev, Zbornik 10. konference Korenine slovenskega naroda – 2012 (11. zbornik)	9789616746649
Izvor Evropejcev, Zbornik 11. konference Korenine slovenskega naroda – 2013 (12. zbornik)	9789616746779
Izvor Evropejcev, Zbornik 12. konference Korenine slovenskega naroda – 2014 (13. zbornik)	9789616746816
Izvor Evropejcev, Zbornik 14. konference Korenine Slovenov in Evropejcev – 2015 (14. zbornik)	9789617024005
TRIGLAV, Religiozni pomen pri Slovanih, Zbornik 6. mednarodne konference "Slovanska dediščina"	9789616746458
II. NOVEJŠA ZGODOVINA	
Aleksandra Gačič: BOGUMIL VOŠNJAK, Politik in diplomat	9789617024036
Ladislav Bevc: SPOMINI	9789616433716
Miloš Vauhnik: PE-FAU IN XX. STOLETJE,	9789616746660
Miloš Vauhnik: AUSTRIAM ESSE DELENDAM, Kako sem postal poročnik ali moje bojevanje v 1. svetovni vojni,	9789616746660
Ivan Puntar - Štaccar: MOJE DELO, DOŽIVETJA IN POGLEDI, Dnevnik 1923-1943 Dnevniški zapis kmeta o delu na kmetiji, družbenih in političnih razmerah med obema vojnoma	9789616746250
Simon Rutar: ZGODOVINSKE ČRTICE POKNEŽENE GROFIJE GORIŠKE	9789616079714
Emil K. Manfreda: KRONIKA KOGOJEVIH	9789616006207
Franc Perko: TRPELI SO NAŠI GOZDOVI, Gozd in gozdarstvo v prvem desetletju po 2. svetovni vojni	9789616433570
Franc Perko: GOZD LAHKO ŽIVI BREZ ČLOVEKA, LJUDJE NE MOREJO BREZ GOZDA	9789616142229
Franc Perko: GOZD IN GOZDARSTVO V BLEIWEISOVIH NOVICAH 1843-1902	9789616142304
Franc Perko: OD OGOLELEGA DO GOZDNATEGA KRASA	9789616142281
Vlado Bevc: AMERICAN DIPLOMACY AND CARINTIAN SLOVENIANS	9789616746021
Več avtorjev: FRANC PEDIČEK, slovenski pedagog,	9789616746663

Angel Martelanc
RAZMISLEKI O NAŠI PRETEKLOSTI
Ali je naša zgodovina »ta« prava?

Spremna beseda:
Leda Dobrinja

Slika na ovitku
Ivo Petkovšek: Venetski vojvod

Prelom in oprema:
ONZ Jutro, Julijan Kodrič

Izdalo in založilo:
Založništvo Jutro, Jutro d.o.o., Ljubljana

Natisnjeno v Sloveniji leta 2019,
naklada 500 izvodov,
cena ob izidu 16,50 €.

© Avtor in Založništvo Jutro

Naročila:
JUTRO d.o.o., Črnuška c. 3, p.p. 4986, 1001 Ljubljana
Tel. (01) 561-72-30, 041 698-788
E-pošta: Info@jutro.si • www.jutro.si